

Kesklinna lokaalses tekstis määratlemise probleemist: Narva keskväljakute funktsioonid ja maine 1920. aastatel

OLGA BURDAKOVA

Tartu Ülikooli Narva kolledži vene keele kaasprofessor
Olga.Burdakova@ut.ee

JELENA NÖMM

Tartu Ülikooli Narva kolledži vene kultuuri lektor
Jelena.Nomm@ut.ee

Teesid: Käesolev artikkel on loogiline jätk artiklitele (Burdakova & Nõmm 2025a; Burdakova & Nõmm 2025b), mis on avaldatud ajakirja Mäetagused eelmistes numbrites. Nendes pakuti välja lähenemisviis linnaelanike ettekujutuste uurimiseks kesklinna kohta ajaloolise materjali põhjal. Artiklites rekonstrueeriti linnaelanike ettekujutusi Narva kesklinnast 1920. aastate Narva venekeelse ajakirjanduse põhjal: koostati nimekiri kohtadest, mida ajalehtedes nimetati keskseteks, lokaliseeriti ja "geomeetriseeriti" kesklinn; kirjeldati Võšgorodskaja (Suure) tänava funktsionaalsust ja mainet linna peatänavana.

Selles artiklis rekonstrueeriti varem meie poolt pakutud lähenemisviisi järgides kahe 1920. aastate linnaelanike ettekujutustes keskväljaku – Raekoja platsi ja Peetri platsi – funktsionaalsus. Nende väljakute funktsioonide võrdlus näitas, et lisaks nende ühisele tähendusele vaba aja veetmise keskusena ning transpordi- ja kommunikatsioonisõlmna oli igal väljakul oma põhifunktsioon, mis määras selle tähtsuse linnaelanike elus. Raekoja platsil oli eelkõige administratiivne ja kultuurilis-hariduslik tähtsus, Peetri platsil aga kaubanduskeskuse ja linna paraadide toimumiskoha tähtsus. Narva kesksete kohtade funktsionaalsuse rekonstrueerimine võimaldas vastata küsimusele, miks laienes 1920. aastate narvalaste ettekujutustes

mõiste “kesklinn”, hõlmates ka objekte, mis ei kuulunud Südalinna halduspiirkonda (eelkõige Peetri plats).

Märksõnad: kesklinna mõiste, koha maine, linnaantropoloogia, lokaalne tekst, Narva ajakirjandus, Narva ajalugu

1. SISSEJUHATAVAD MÄRKUSED

Kaks eelmist artiklit sarjast (Burdakova & Nõmm 2025a; Burdakova & Nõmm 2025b) rekonstrueerisid Narva elanike ettekujutusi kesklinnast kõikse valimi põhjal kuuest Narvas 1920. aastatel ilmunud venekeelsest ajalehest (Narvskii listok (12.04.1923–22.11.1923), Starõi Narvskii listok (24.11.1923–27.02.1924), Bõloi Narvskii listok (06.03.1924–10.01.1925), Narvskii listok (13.01.1925–07.09.1926), Starõi Narvskii listok (19.09.1925–31.12.1929)).

Peale Võšgorodskaja (Suure) tänava olid 1920. aastate ajalehtedes kesksete aadressidena loetletud kaks väljakut – Ratušnjaja plats ja Petrovskaja plats.¹ Kui esimene neist kuulus Südalinna linnaossa ja oli kesksete kohtade seas ootuspärane, siis teine (Petrovskaja) kuulus formaalselt teise linnaossa (Peetri eeslinn) ning oli vähem etteaimatav. Võrdleme kahe väljaku (Ratušnjaja ja Petrovskaja) funktsionaalset koormust ja mainet ning püüame vastata küsimusele, miks 1920. aastatel mõiste *kesklinn* linnaelanike ettekujutustes laienes ja hõlmas ka Petrovskaja platsi. See võimaldab teha oletusi, millised funktsioonid on linnaelanikele piisavad, et tunnistada üht või teist linnaosa kesklinnaks.

Keskväljakute 1920. aastate funktsionaalsuse kindlakstegemiseks eraldasime mainitud ajalehtedest kõikse valimimeetodi abil kõik Ratušnjaja ja Petrovskaja platsi mainimised ühtsesse andmebaasi, mis sisaldas nendel väljakutel asuvaid objekte, nende kohtadega seotud sündmusi ja ajakirjanduses mainimiste arvu. Täiendavate allikatena kasutati 1920. aastate Narva aadressiraamatuid: “Narva juht. 1924 a.” (1923); “Narva tööstus-kaubanduse juht. 1929” (1930). Kesksetel aadressidel asuvate linnaobjektide ja nende funktsioonide kokkuvõtliku tabeli leiata selle sarja esimese artikli lisast 2 (Burdakova & Nõmm 2025a: 143–145). Ülevaatlik tabel kuritegude kohta Võšgorodskaja tänaval, Ratušnjaja ja Petrovskaja platsil on esitatud käesoleva artikli lisas.

2. RATUŠNAJA (RAEKOJA) PLATSIS TÄHTSUS LINNAELANIKE ELUS 1920. AASTATEL

1920. aastatel asus Ratušnjaja plats, nagu ka tänapäeval, Võšgorodskaja (Suure) ja Rõtsarskaja (Rüütli) tänava ristumiskohas. Väljaku ääres asusid raevoja (Rüütli 9 / Turu 14), börsi (Suur 26), vaekoja (Rüütli 16) ja vana apteegi (Rüütli 18) hooned (Dežurstvo 1925).

2.1. Ratušnjaja (Raekoja) platsi hoonete toimimine

Raekoda. Väljaku peahoone oli raekoda. Seda peeti riigi- ja linnavõimu sümboliks ja asukohaks: erakorralistes olukordades võeti raekoda (koos seliste strateegiliselt oluliste objektidega nagu Eesti Pank, linnasild ja raudtee) esmajärjekorras kohaliku garnisoni vägede kaitse alla (Trevoga 1927). Raekotta oli koondunud linna seadusandlik ja täidesaatev võim. Seal pidas istungeid linnavolikogu, linnapeal oli raekojas eraldi kabinet, kus ta võttis vastu külastajaid, ühiskondlike organisatsioonide esindajaid ja ajakirjanikke (Predstaviteli 1925). Raekoda oli linnaametnike töökoht; hoone eri korrustel asusid linnavalitsuse osakonnad: statistikaosakond, kus linnakodanikud tutvusid valimiste eel Narva linnavolikogu liikmete ja Riigikogu kandidaatide nimekirjadega (O spiskah 1923; German 1929); finantsosakond, kus kinnisvaraomanikud said linnamaksu tasumiseks maksulehti, ja linnakassa, mis võttis vastu majaomanikelt makseid (Vladeltsam 1925); majandusosakond, mis korraldas avatud pakkumisi erinevate kommunaaltööde teostamiseks (Izveštšeniye 1925a); ehitusosakond (Gorodskaja uprava 1929); hoolekandeosakond (Otdel prizrenija N.G.U. 1927) koos juriidilise bürooga (Objavleniye 1927); Narva koolivalitsus, mis teostas järelevalvet kultuuri- ja haridusasutuste, seltsingute ja ühingute üle (Školnoje 1924) jne. Raekojas tegutses Narva tööstuskomisjon linnaarhitekti juhtimisel (Narva 1923). Seal asusid politseijaoskond nr 1 (K võboram 1923) ja Narva vaestelastekohus (Narva 1923). Seega oli raekoda mitte ainult linna eluga seotud otsuste vastuvõtmise ja täitmise koht, vaid ka koht, kuhu linnaelanikud sageli pöördusid.

Raekoda täitis esindusfunktsiooni: siin võeti vastu kõrgeid külalisi (nt Eesti Vabariigi president ja ministrid (Priezd 1927; Glava 1927), Poola parlamendi liikmed (Vösokije 1926; Polskije 1926)), korraldati pidulikke lõunasööke tähtsate isikute auks (nt kindral Heinze hüvastijātu pidulik lõunasöök (Provodõ 1928)). Eesti riigipea saabumise päeval toimus Ratušnjaja platsil tuletõrjeüksuste pidulik rivistus (Priezd 1927).

Raekojas peeti mitmete ühiskondlike (Den 1924a) ja kutseorganisatsioonide koosolekuid. Näiteks toimusid siin Narva õpetajate koosolekud (Obštšeje 1929), hariduskogu istungid (Zasedaniye 1924b; Zasedaniye 1929), Narva Linna teenijate Seltsi, Narva Arstide Seltsi (Narva 1923), Narva Kingseppade Liidu Kalev (Obštšeje 1923), kõrtside omanike (Raspredeleniye 1928), Haigekassa koosolekud (Burnoje 1927) jne. Linna ja ühiskondlike organisatsioonide esindajad kogunesid siia arutama linna pidulike ürituste programmi (Den 1929d; K prazdnovaniju 1929).

Raekojas väljendus ka linnaelanike kodanikuaktiivsus: siin asus valimisjaoskond nr 1, kus 1923. ja 1929. aastatel hääletasid Riigikogu (K võboram 1923) ja linnavolikogu (K predstojaštšim 1923; German & Adamson 1929) liikmete valimistel kahe linnaosa (*Gorod / Südalinn ja Narvskii forštadt / Narva eeslinn*) elanikud. Raekojas toimusid vabariigi valimised Kaubandus-Tööstuskotta

(Izveštšeniye 1925b), linna hariduskokku (Gorodskoje 1929; Võborõ 1929) jne. Siin asus Narva ja Narvamaa noorsõdurite kogunemiskoht (Prijom 1927).

1920. aastatel peeti raekoda ajalooliselt ja kultuuriliselt väärtuslikuks objektiks,² tunnustatud Narva vaatamisväärsuseks (Volgin 1924), mille külastamine kuulus riigitegelaste, välisdelegatsioonide ja eraturistide kavva (nt Eesti Vabariigi (EV) president (Glava 1928), välisriikide ja EV valitsuste ja parlamentide liikmed (Poseštšeniye 1929; Priezd 1929), välisriikide ajakirjanike delegatsioonid (Priezd 1923; 1928a), Soome õigeusu vaimulike delegatsioonid (Finskoje 1927) ja Soome Kaitseliit (Predstaviteli 1929), Stockholmi (Priezd 1928b) ja Soome (Finskije 1929a, Finskije 1929b) kooliõpilaste rühmad, Saksa üliõpilased (Ekskursija 1929), Rootsi turistid-esperantistid (Švedskije 1928) jne). Külastajatele pakuti võimalust tutvuda raekoja interjööri, vanaaegsete esemete, väärtuslike raamatute ja manuskriptidega linnaarhiivist. Pärast raekoja külastamist said esinduslike delegatsioonide liikmed (Priezd 1925) jäta arvustuse aukülaliste raamatusse. Ekskursiooni raekojas viis läbi linnaarhiivaar (Finskoje 1927). Narva Turismiselts, mis asutati 1928. aastal välisturistide ligimeelitamiseks, lisas raekoja külastuse ühte oma kahest ekskursioonimarsruudist.³

Raekoja tornis asus häirekell (Volgin 1924), frontoonil oli linna peakell (1740) (Volgin 1924) ja hoone seinal rippus pooleteistmeetiline termomeeter, mille linnavalitsus soetas 1927. aastal (Termometr 1927). Raekoja häirekell kuulus linna tuletõrjesignalisatsiooni süsteemi (koos Narva, Jaanlinna ja Peetri eeslinnade häirekelladega) (Novaja 1926). Tuletõrjesignalisatsiooni toimimisest annab ülevaate uudissõnum 1928. aasta vale tulekahjuhäire kohta: politseinik, kes ekslikult pidas laste vilepilli heli tulekahju signaaliks, andis kolm korda vilet, raekoja tornis kuuldi vilet, löödi häirekella, häirekella järel hakkas helisema katedraali kell ja tuletõrjujad kiirustasid oma depoodesse (Požarnaja 1928).

Linnakell oli aja orientiiriks Südalinna (*Gorod*) elanikele (Tšasõ 1928), kella-löök andis märku Võšgorodskaja tänava ääres asuvate ettevõtete sulgemisest (Jazvilo 1924b). Pole juhus, et raekoja kell oli linnaelanike avaliku kontrolli all: kella numbrilaua halba seisukorda (Eto 1928; Obnovleniye 1929) või ebatäpset ajamõõtmist⁴ kritiseeriti artiklites ja följetonides.

“Raekoja all” (nagu reklaamikuulutustes kirjutati), hoone soklikorrusel asus 1902. aastal (Narvskoje 2001) asutatud Narva Kaubatarvitajate Ühisuse Ait pood, mis pakkus ühingu liikmetele ja teistele linnaelanikele mitmesuguseid toiduaineid (piimatooted, liha, kalatooted, munad, kommid, ekstraktid jne) (Ait 1924).

Linnaelanikud jälgisid raegematult raekoja hoone seisukorda. Kui 1924. aastal renoveeriti Raekoja platsil asuvate linnamajade (raekoda, vaekoda, börs) (Remont 1924) fassaade ja need värviti erksate toonidega, sai see linnas ilmselt elava arutelu teemaks, mille kajastusi leiame ajalehe följetonist,⁵ kus põrkuvad kokku erinevad maitset: madal maitse väikekoodanlastel ja “linnaisadel”, kes on vaimustunud hoonete uuest erksast (“rõõmsast”) värvist,

ja kõrge nõudlik maitse spetsialistidel (kunstnikel ja arheoloogidel), kes on pettunud hoonete uue välimuse mittevastavuses Rootsi renessansi stiilile.

Börs. Ratušnaja platsi vasakul küljel asus linna teine tähtsaim hoone – endine börs. 1920. aastatel olid endises börsihoones kultuuri-, haridus- ja vaba aja veetmise asutused. Alates 1923. aastast rentis siin ruume Noorte Meeste Kristlik Ühing (NMKÜ) (Emigr. Varlamovskii 1923; H.S.M.L. 1924a), mis loodi Narvas Ameerika NMKÜ eeskujul ja patroonil ning korraldas mitmesuguseid tegevusi (M. K. 1923): inglise keele harrastajate klubi, draamaring, keskastme poiste skaudiklubi, tiseritöökoda ja köitekoda, 900-köiteline raamatukogu, avalikud populaarteaduslikud loengud (nt dr A. P. Žavoronkovi loeng “Uni ja unenäod” (H.S.M.L. 1924b), Emigrantide gümnaasiumi õpetaja L. L. Klevenski loeng “Hindu Mahatma Gandhi” (H.S.M.L. 1924a) jt). NMKÜ vaimusünnitus oli Narva Mänguväljakute Selts, mis korraldas võrkpallimänge, kergejõustiku-kursusi, rahvatantse ja -mänge ning ühendas umbes 800 liiget (M.K. 1923). Börsi hoones asus Narva Rahvahariduse Selts (Narva 1923).

Börsihoone teisel korrusel, endise kino Ilo kohal alustas 1924. aastal tööd hästi varustatud kinematograaf Koit (omanik G. Bartels) (Kino 1924), selle kohal, kolmandal korrusel, asus Narva Vene Raamatukogu, mis kolis siia 1923. aastal ja pakkus oma teenuseid tasuta.

Börsil rendisid kaubanduspindu Narva Kaubatarvitajate Ühisus Ait (oma piimakaupluse jaoks (Narva 1930)) ja Marie Vanker (pudukaupluse jaoks (Narva 1923)).

Foto 1. Raekoda ja börsihoone.

ERM Fk 2947:72, Eesti Rahva Muuseum (<https://www.muis.ee/et/museaalview/1685383>).

Foto 2. Narva Kaubatarvitajate Ühisuse Ait pood "raekoja all".

Foto autor: Carl Sarap, RM F 100:1361, Virumaa Muuseumid SA (<https://www.muis.ee/et/museaalview/965312>).

Foto 3. Vana apteek Ratušnaja (Raekoja) platsil.

Foto autor: Carl Sarap, RM F 100:1263, Virumaa Muuseumid SA (<https://www.muis.ee/museaalview/969067>).

Vana apteegi hoone. Ratušnaja platsi paremal küljel aadressil Rõtsarskaja (Rüütli) 18 asus Vana apteegi hoone (omanikud E. Luchsingeri pärijad) – Narva esimene apteek, mis tegutses sellel kohal alates 1767. aastast (Staraja 2001). 1923. aastal võttis selles majas vastu patsiente arst A. Kress (Kress 1923). Alates 1925. aasta lõpust oli hoones peale apteegi ka Eesti vanima panga – Tartu Panga Narva filiaal (Novõi 1925). Lisaks pangateenustele vahendas pangakontor pileteid (Võitleja teatrisse, Narva Jahtklubi tantsuõhtutele jne). 1920. aastate lõpus asus Vana apteegi hoones ka Eestimaakinnitus AS Eka Narva agentuur (Narva 1930).

2.2. Ratušnaja (Raekoja) plats linnaelanike pidulikus kultuuris

Ratušnaja platsil (koos Petrovskaja platsiga) toimusid üritused järgmistel pühadel ja tähtpäevadel: EV iseseisvuspäev (24. veebruar), Narva vabastamise päev (19. jaanuar), invaliidide päev (kindral Laidoneri nim invaliidide kapitali annetuste kogumise päev), Punase Risti päev, rahvusvaheline skautide päev, vene kultuuri päev (6. juuni).

Ratušnaja plats linna pidulike rongkäikude marsruudil. Ratušnaja plats oli osa linna peatänavatel kulgevate pühadeparaadide osalejate tseremoniaalse rongkäigu marsruudist. Iseseisvuspäeval ja invaliidide päeval algas rongkäik tavaliselt pärast peamist paraadi Petrovskaja platsilt; garnisoniväed, tuletõrjeüksused ja keskkooliõpilased marssisid puhkpilliorkestri muusika saatel linna tänavatel (Godovštšina 1924). Teistel tähtpäevadel (näiteks vene kultuuri päeval (Den 1927e) ja laulupeol (Pevtšeskii 1924a)) paraade Petrovskaja platsil ei peetud, kuid pidulik rongkäik (skautide rühmadest või kooridest) peatänavatel läbis kindlasti ka Ratušnaja platsi.

Ratušnaja plats oli koolilaste kolonni (Porjadok 1923) kogunemiskohaks enne paraadi Petrovskaja platsil või sõjavägede, Kaitseliidu üksuste, tuletõrjeüksuste ja avalike organisatsioonide esindajate kolonni kogunemispaiaks enne rongkäiku sõjaväekalmistule (Obštšaja 1928).

1928. aastal, EV iseseisvuse 10. aastapäeva pühitsemise ajal, oli Ratušnaja plats esimese pidupäeva (23. veebruar) kulminatsiooni kohaks, kus keskööl lõppes linna Kaitseliidu ja tuletõrjeüksuste tõrvikutega rongkäik: “Tõrvikurongkäigu saabumisel Ratušnaja platsile, mis oli tihedalt rahvaga ümbritsetud, toimusid siin esimese päeva viimased pidustused. Kõik rongkäigu osalejate tõrvikud pandi platsi keskel ühisesse lõkkesse. Suur kuma valgustas taevast. Erinevat värvi Rooma küünlad välgatasid järjest üle väljaku. Keskööl kostsid kolm kahuripauku, mille järel lasti Hermannini tornist õhku mitu raketti. See oli äärmiselt suurejooneline vaatepilt. Tähed, maapinnale kukkudes, jätsid külma õhku kauni jälje”⁶ (Jubileinoje 1928).

Paraadide toimumiskoht. Ratušnjaja platsi kasutati skautide paraadide toimumiskohana erinevatel tähtpäevadel: Punase Risti päeval (24. mai) (Den 1925a), invaliidide päeval (Den 1927b), rahvusvahelisel skautide päeval (Vesennii 1927), 1. mail (U russkih 1929), Rugodivi skaudirühma asutamise aastapäeval (8. mai).

Tänavakontsertide toimumiskoht. Alates 1925. aastast on Ratušnjaja plats saanud traditsiooniliseks iseseisvuspäeva õhtuste vabaõhukontsertide toimumispaigaks. Kontsertprogramm algas tavaliselt kell kuus õhtul 1. diviisi sõjaväe puhkpilliorkestri etteastega (Programma 1925; Porjadok 1926; Den 1927a; Programma 1928; Prazdnovanije 1929), millele järgnes pidupäevafilmi linastamine raekoja fassaadile pingutatud ekraanil (Den 1925d; Prazdnovanije 1927a) ja “raadiokontsert” (muusikasaate ülekanne välismaalt) (Prazdnovanije 1926b; Den 1927a). Vaatamata ilmale meelitas kontserdi kava Ratušnjaja platsile ja Võšgorodskaja tänavale suure hulga pealtvaatajaid,⁷ rahva pidustused jätkusid südaööni (24. februaril 1926).

Õhtul (kell 17–18.30) või hommikul (kell 9) toimusid väljakul sõjaväe puhkpilliorkestri kontserdid ka invaliidide päeval (Den 1927b; Programma 1929).

Narva vabastamise päeval (19. jaanuaril) toimusid Ratušnjaja platsil Narva 1. diviisi puhkpilliorkestri päevased kontserdid (Vozzvanije 1926). Kontsertide ajaks (kell 12–13) suleti väljakul ja Võšgorodskaja tänaval asuvad kaubandusasutused (Programma 1926; Prazdnovanije 1926c). Vaatamata külmale ilmale kogunes kontsertidele palju kuulajaid (Godovštšina 1925a), kuigi mõnikord tühistati kontserte kui temperatuur langes alla -5 C , sest külmaga puhkpilliorkestrid ei mänginud (Prazdnovanije 1926c).

1928. aastal andis puhkpilliorkester külmal aastaajal pühapäeviti kell 12–13.30 Ratušnjaja platsil regulaarselt päevaseid kontserte (Voskresnõje 1928). Samal aastal paigaldati Ratušnjaja platsile (koos Petrovskaja platsi ja Potštamtskaja tänavaga) firma Tormolen & Co valjuhääldi vabaõhuraadio-kontsertide korraldamiseks (Radio-kontsertõ 1928).

2.3. Ratušnjaja (Raekoja) plats kui linna kommunikatsioonide sõlmpunkt

Transport. Siin asusid voorimeeste (Štõk 1924) ja taksoautode parkimiskohad. Taksoteenuseid pakkusid firma Hoone (Pribõvajet 1927), taksode omanikud J. Zilberg (Dva 1927) ja limusiini omanik P. Teder (Teder 1929). Linnavalitsus teostas voorimeeste ja taksojuhtide tegevuse üle järelevalvet: autode, sõidukite ja hobuste tehniline ülevaatus, juhtide katsetamine (Osmotr 1927; Osmotr 1929). Taksode park uuendati (Pribõvajet 1927) ja 1927. aastal kehtestati taksojuhtide ööpäevaringne valve (O notšnoi 1927). Firma Hoone paigaldas Vana apteegi hoone nurgale telefoni, mille abil sai taksot tellida igast linnaosast (Pribõvajet 1927); alates 1928. aastast kehtestas Autojuhtide ja Motoristide Liit ühise telefoninumbri takso tellimiseks Ratušnjaja platsilt (Novaja 1927).

1927. aastal kehtestati uus liikluskord suundumiseks Ratušnaja platsile ja Ratušnaja platsilt: liiklus Rõtsarskaja (Rüütli) tänaval muutus ühesuunaliseks (Novõje 1927b). Vaatamata uuendustele juhtus Ratušnaja platsi nurgal ikkagi liiklusõnnetusi (Opjat 1927; Avtomobil 1928; Stolknovenije 1928).

Raekoja kuuris oli Punase Risti kiirabi, mida sai kutsuda haigete haiglatesse transportimiseks (Avtomobil 1925).

Post ja telefoniside. Võšgorodskaja ja Rõtsarskaja tänava nurgal asus postkast kirjade saatmiseks (Neakkuratno 1927). 1927. aastal otsustas linnavalitsus ehitada neli "kõnepunkti" (telefoniautomaati), millest üks pidi asuma Ratušnaja platsil (seni oli linnas ainult üks "kõnepunkt" raudteejaamas) (Novõje 1927c). 1929. aastal sagenesid juhtumid, kus murti sisse telefoniautomaatide kassadesse Ratušnaja platsil ja Petrovskaja platsil (Vzlom 1929a, 1929b). 1928. aastal otsustas linnavalitsus asendada Ratušnaja platsil õhuliini telefonikaabli maaluse kaabliga (Podzemnõi 1928a) (nagu oli tehtud 1927. aastal telefonijaama ja Petrovskaja platsi vahelisel liinil (Podzemnõi 1927a)). Tuleb märkida, et sidevahendite paigaldamine Ratušnaja platsil toimus pärast seda, kui samasugused vahendid olid paigaldatud Petrovskaja platsile.

Ajalehekiosk. Enne 1928. aastat müüdi ajalehti linna raamatupoodides ja tubakakauplustes. 1928. aastal paigaldas linnavalitsus ajalehekioskid kolme kohta: Ratušnaja platsile, Vestervalskaja ja Germanovskaja tänava nurgale ning Petrovskaja platsile (Gazetnõje 1928).

3. PETROVSKAJA (PEETRI) PLATSI TÄHTSUS LINNAELANIKE ELUS 1920. AASTATEL

Petrovskaja plats asus samas kohas, kus tänagi (s.t Hermann lossi lähedal), kuid erinevalt tänapäevast asus see 1920. aastatel linna keskosas ja ühendas Petrovskii (Peetri) eeslinna erinevate linnaosadega: Gorodi (Südalinna) ja Ivangorodskii (Jaani) eeslinnaga (läbi Germanovskaja tänava, praeguse Peterburi maantee, mis väljus platsile), Joahimstali (Joaoru) linnaosaga (läbi väljaku ääres asuva Potštamtškaja (Posti) tänava, tänapäeval Puškini tänava). Lisaks sellele läksid Petrovskaja platsilt välja kaks suurt maanteed, mis ühendasid linna Tallinnaga (Tallinna maantee) ja Petrogradi/Leningradiga (Ingeri tänav).

3.1. Kaubandusettevõtted Petrovskaja (Peetri) platsil

Väljaku perimeetri ääres asusid hooned, mis kuulusid majaomanikele Tšugunovile (maja nr 1, Petrovskaja väljaku ja Liteinaja tänava nurgal), A. Luhtule (nr 3), Kreutzerile (nr 4), Tsernile (nr 6), Mägile (nr 9, 10, 12), Luzkovile (nr 10/7-a), I. J. Ivanovile (nr 55), kes üürisid kaubanduspindu erinevatele ettevõtjatele.

Foto 4. Petrovskaja (Peetri) plats Hermanni kindlusest vaadates.

KLM ET 1588:31 F, Eesti sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum (<https://www.muis.ee/et/museaalview/1827450>).

Tööstuskaupade kauplused. Petrovskaja platsi kauplustes müüdi tööstuskaupu. Siin asus neli suurt kingapoodi: Roman Poljakovi kinga- ja nahakaubandus (Obuvnaja 1923), mis hiljem muudeti UNIONi mehaaniliste jalanõude kaupluseks (Mägi majades nr 10 ja nr 12); vendade Jakobi ja Semeni Poljakovite saapa- ja nahakauplus (Petrovskaja plats 15/17, oma maja) (Bratja 1925); I. Ivanovi hulgi- ja jaekaubandus (oma majas nr 55) (Optovo-roznišnaja 1924) ning saapakauplus Firma Kondratjev (omanik G. Stepanov, juhataja A. Kondratjev, Mägi majas nr 10) (Izveštšeniye 1928).

Petrovskaja platsil, Mägi majas nr 9, asusid N. Timofejevi suur valmisriiete ja karusnahkade kauplus ja töökoda (Magazin 1923; Storonneje 1929), kus müüdi alates 1919. aastast ülikondi ja üleriideid (sügis- ja talvemantleid ning kasukaid), Nikolai Emeljanovi valmisriiete äri (Narva 1923) ja Iohani Roigase kübarapood ja töökoda (Šapotšnõi 1923), mis pakkus ostjatele karakull- ja muust karusnahast mütse.

Platsil neli kauplust kauplesid tekstiilitooteid: alates 1925. aastast J. Luikmeli kauplus (Moi 1925), mis kolis Võšgorodskaja tänavalt Petrovskaja platsile (Mägi maja nr 10); alates 1928. aastast Reveli kaubandus- ja tööstusaktsiaseltsi Tekstiil hulgi- ja jaemüügi kauplus, mis müüs kohalikku ja välismaist kangast ja lõnga (nr 8) (Novoje 1928); alates 1929. aastast aktsiaseltsi Tekla manufaktuurikauplus (nr 8), mis müüs vabriku kangajääke (AS “Tekla” 1929); suka- ja trikoovabriku AS Vill tööstuste saaduste kauplus (nr 2) (Narva 1930).

Petrovskaja platsil olid laialdaselt esindatud majatarvete kauplused: M. Musta kaubandus (oma majas) pakkus Rootsi ja Saksa köögimasinaid ja -tarvikuid (separaatorid, võikirnud, priimus-pliidid, kaalud, kaalukivid) ja nõusid (Predlagaju 1924); Eduard Hanseni lauanõude kauplus (Ivanovi majas, nr 55) müüs portselan-, fajanss-, kristall- ja klaasnõusid (Ed. Ganzen 1925); K. Kütte pood (Tšugunovi majas nr 1, Petrovskaja platsi ja Liteinaja tänava nurgal) müüs ehituskaupu ja põllumajandustööriistu (Torgovlja 1923b); AS Anton Heilmann kaubamaja (nr 8) pakkus põllumajandustarbeid, käsitööriistu ja ehitusmaterjale (Torgovõi 1923); vendade Kilgaste kaubamaja (Bolšoi 1924) müüs kööginõusid, majapidamistöööriistu, saepuru- ja keskkütteahjusid (kujundati 1926. aastal ümber osaühinguks Majandus (nr 7a), mis laiendas oma sortimenti ehitusmaterjalide ja voodite müügiga) (K stroitelnomu 1926); 1919. aastal asutatud Narva Majaperemeeste Seltsi kaubandus (Luzkovi majas) pakkus ehitusmaterjale ja tegutses kuni 1924. aastani (10-letnii 1927); Terenti Naröschkini kodukeemia kauplus (nr 15/17) müüs ehitusmaterjale, värve ja kodukeemiat (Požertvovavšije 1928); Olev & Co müüs Petrovski turu ja Poštamtskaja tänava nurgal (Petrovskaja plats 2 / Poštamtskaja 2) turvast, värve ja värnitsat ("keedetud õli") (Lovkii 1927; Hozjastvennoi 1929); Estlandi keemiatehase hulgemüügiladu (Ivan Tšikin) müüs kodukeemiat ja hügieenivahendeid (nr 10/12, korter 11) (Optovõi 1923); Põhja Kaubamaja (Petrovski turg 7a) pakkus ostjatele ehitusmaterjale, põllumajandustööriistu ja kütust (kivisüsi, bensiin, petrol) (Severn. 1928); Aleksander Mägi puuhoov (nr 9/10) (Narva 1923); Elvine Tserni köie-, nõõri- ja kalapüügi tarbete kauplus (nr 8, alates 1929. aastast nr 6) (Narva 1923; Narva 1930).

Petrovskaja platsil, Mägi majas nr 10, müüdi elektritarbeid (Jüri Kriina) (Narva 1923), samas majas, korteris nr 16, Ivan Tšikin müüs süstiku- ja lõngapooli- käsi- ja jalgõmblusmasinaid (Tšikin 1923).

Petrovski turg 4 (Ioalskaja tänava nurgal) müüs E. Tenneberg reformvoodeid (Reform-krovati 1926) ja tegeles nende remondiga (Krovati-reform 1927).

I. Ivanovi majas asus raamatupood Vironia (Otdelnõje 1925), mis levitas ajalehte Starõi Narvskii listok ja pileteid avalikele loengutele; 1929. aastal viis A. Davõdov vanade ja uute raamatute müügi Petrovski turult Petrovskaja väljakul asuvasse majja nr 53 (Davõdov 1929), kuid enamik raamatupoode oli koondunud Võšgorodskaja tänavale.

Toidupoed. Lihatooteid müüdi Tapsko-Reveli vorstipoes, mis kuulus algul Leontine Tubbile ja seejärel A. Vaarpule (A. Luhtu maja nr 3) (Tapskaja 1925; Obratstovaja 1928), P. V. Vassiljevi & Co lihakaubanduses (nr 7) (Vasiljev i Ko 1925), Osvald Kivimägi (nr 2), Ivan Aleksandrovi (nr 15) (Narva 1923) ja A. Annika & Co (nr 15/17) (Annik i Ko 1925) kauplustes, kus viimane müüs lisaks lihale ka tünniheeringat.

Siin asus Narva vanim I. F. Kusnetsovi Moskva baranka pood, mis müüs oma pagariäri tooteid (algselt majas nr 4 (Torgovlja 1923a), alates 1926. aastast Mägi majas nr 12 (Stareišaja 1926), 1929. aastal majas nr 9 (Narva 1930)). Majas nr 8 Petrovskaja platsil tegutses Johann Kõrve leiva-, pagari- ja kondiitritööstus (Zagorelas 1928) ning majas nr 6 müüs firma Production (omanik B. Kriegmann) kondiitritooteid (piparkooke, küpsiseid, šokolaadi, komme, karamelli, sh jõulumaiustusi) (Po samõm 1924).

Mõned poed pakkusid bakaal- (jahu, teravili, makaronid) ja koloniaalkaupu (tee, kohv, tubakas): Woldemar Laube tubaka- ja koloniaalkaubandus (Tserni maja nr 6) (Vnov 1923), AS Narva Import (oma majas nr 2) (Narvskii Import 1924), Rudolf Kirschbaumi (nr 3) (Narva 1923; Narva 1930), Terenti Narõschkini (nr 7a), Mihkel Viilepi (nr 7a) (Narva 1923), A. Aleksejevi (Ivanovi maja nr 55) (S Novõm 1929) kauplused.

Petrovskaja platsil asus AS Valka õlletehase õlletladu (Luzkovi maja nr 10/7a), kus müüdi õlut, puuviljajooke ja suhkrulimonaadi (Valkskii 1923; Vnov 1925); Eduard Mootse mineraalvete äri (nr 7) (Proisšestvija 1925); E. Eikelmani linna veinipood (oma majas), mis müüs Narva veine ("Põhja marjaveini tööstus") (Severnoje 1927); Georg Kaska õllepood (Zasedanije 1928).

Lille- ja seemnekauplused. Petrovskaja platsil olid rikkalikult esindatud aian- dускаubad: 1910. aastal asutatud Jaan Kalnini seemnekauplus ja aiaäri (nr 6) pakkus seemneid, marjapõõsaste ja viljapuude istikuid, kunstväetisi ja lilli aastaringelt (Semena 1924a; Izveštšaju 1923; Kalnin 1929); A. V. Vanatallo seemnekaubandus (nr 2, Liteinaja ja Germanskaja tänava nurgal) (Semennaja 1923); Eesti Seemnete Ühistu (Tserni maja nr 6) (Semena 1923); Aleksander Reiali seemne- ja juurvilja kauplus (Tšugunovi maja nr 1) (Semena 1924b).

3.2. Turg ja laadad Petrovskaja (Peetri) platsil

1920. aastatel toimus kõnealune plats linnaturuna. Petrovski turul kaubeldi iga päev, välja arvatud pühapäeviti (Ju. 1925), turul oli leti- ja käsimüük; turu- ülema andmetel kauples 1927. aastal igapäevaselt keskmiselt 180 inimest: 150 müügiletilt ja 30 käest-kätte (Tšislo 1927). Siin tegid oste koduperenaised ja jaemüüjad, kes ostsid kaupa oma toidupoodidesse. Ajalehe Starõi Narvskii Listok reporter nimetas 1925. aastal turgu "Narva vatsaks": siia "voolab kõik, mida linn täna sööb" (Z. P. 1925).

Turu sissepääsu juures olid paremal kalaletid (eluskaladega – lõhe, luts, räim), vasakul lihaletid (vasikaliha, maksa, keele, linnuliha ja vorstidega), lihaturu taga olid või- ja juustuletid; turu keskel tekstiili- ja galanteriikaupade rida, mis jagas turu kaheks osaks; selle taga vasakul oli kirbuturg⁸ ja paremal köögiviljaletid; turu lõpus olid kartuli- küttepudeletid (Z. P. 1925). Kauplemine turul toimus linna võimude järelevalve all. Politsei jälgis kaubandusees- kirjade ja sanitaarõuete täitmist, registreeris rikkumisi ja koostas protokolle

(Politseiskije 1929; Tuhlaja 1929). Kaubanduslette kontrollis revideerija koos maksuinspektoriga (Revizija 1925).

1925. aastal tõstsid linnavõimud turu kohamaksu 40 margalt 100-le, mis mõjutas kaupmeeste hinnapoliitikat ja peletas eemale mõned talupojad, kes hakkasid oma kaupa müüma Kreenholmi turul (kus kauplemine oli tasuta) või vaheltkauplejatele teel linnas (Ju. 1925). Spekulandid-ülesostjad said ajalehede rajošnikes satiiri objektiks:

Jest odin na rönke frukt, spekuljatsii produkt, on krestjan vdali vstretšajet – mjaso s salom zakupajet, a potom k sebe vezjot – škurõ tri s ljudei derjot. On davno tak ozorujet, kak nikto zato šikujet – blago s hitrostju v ume, mjaso podnjato v tsene. Eto v Narve vsjakii znajet, na Petrovskom kto bõvajet, kak za mjaso on derjot i pritom na slavu vrjot. Delo vernoje!

[Turul on üks frukt, spekulatsiooni produkt, ta kohtab talupoegi eemal – ostab liha koos rasvaga, viib siis enda juurde – inimeste seljast kolm nahka koorib. Ta vallatleb nii ammu, elab šikilt nagu ei keegi teine – hüve kavalusega meeles, liha tõstetud hinnas. Seda Narvas igauks teab, kes Petrovskil käib, kuidas ta liha eest nõõrib ja pealegi suurepäraselt valetab. Kedagi ei austa – müüb kõike, mis on kõlbmatu, ja kogub sellest vaikselt kapitali. Asi kindel!] (Žuk 1927)

1928. aastal alustas linnavalitsus Petrovski turul toiduainete müügiks katusealuste ja kalade hoidmiseks eeskujulikke ladude ehitamist (Krõtõi 1928).

1923. aastal otsustas linnavolikogu viia iga-aastased laadad Petrovskaja platsile (Zasedanije 1923b) ja alates 1924. aastast toimusid laadad kolm korda aastas: aprillis (Jarmarka 1924a; Jarmarka 1926b; Jarmarka 1928b), oktoobris (Jarmarka 1924b; Jarmarka 1926c; Jarmarka 1927b; Jarmarka 1927c; Otkrõlas 1928; Otšerednaja 1929) ja detsembris (Jarmarka 1924c; Jarmarka 1925; Narvskaja 1925; Poždestvenskaja 1926; Jarmarka 1926d; Jarmarka 1929). Alates 1926. aastast lisandus neile veel veebruari laat (Jarmarka 1926a; Jarmarka 1927a; Jarmarka 1928a). Hooajalised laadad kestsid kaks päeva, kauplemine toimus hommikust hilisõhtuni. Erinevalt traditsioonilisest turukaubandusest toodi laatadele kariloomad (hobused, põrsad, sead), käsitöötooded ja nahksaapad Sõrenetsist (Vasknarvast). Vilgas oli kauplemine barankadega, millela ei saanud hakkama ükski laat. Nagu ajakirjanikud märgivad, kogusid laadad kokku suure hulga inimesi, kuigi paljude laatadest tehtud reportaazide nostalgiline motiiv oli kahetsus, et need “pole enam endised”, “ei hiilga kaupade rohkusega” ja erinevad vähe tavalisest turupäevast (Jarmarka 1926b; Jarmarka 1927c; Jarmarka 1928b; Otkrõlas 1928). “Meie lihtsakoeliste laatade peamine ostjaskond”, nagu kirjutas kohalik reporter, olid “ümbruskonna talupojad”; 1929. aastal ei saanud talupojad kelgutee puudumise tõttu Narvasse tulla ja jõululaat ei olnud rahvarohke (Jarmarka 1929).

Foto 5. Turg Petrovskaja (Peetri) platsil.

NLM F 949:15, Narva Muuseum SA (<https://www.muis.ee/museaalView/2507549>).

Turu ja laatade teenindamiseks paigaldati Peetri platsile vaekoda ja vee-torn⁹ (Zasedanije 1925d), mida linna majanduskomisjon rentis eraisikutele 55 400 marga eest aastas. Linnavara teenindav rentnik võttis kauplejatelt linnavõimude kehtestatud tasu – 20 marka 30-puudase koorma kohta (Zasedanije 1926). Pärast turu tööpäeva lõppu koristati väljak prügist ja jäätmetest; selle koristamise kvaliteeti kritiseeriti 1925. aastal ajalehtedes: koristajad tõstsid üles tolmutilvi, mis häirisid möödujaid, naabermajades elavaid lapsi, kaupluste omanikke ja külastajaid (Bum-tši-ki 1925; Nužna 1925). Ilmselt reageerisid võimud sellele kriitikale, sest 1929. aastal koostas politsei juba protokolli Petrovskaja platsi majaomanike kohta, kes pühkisid kõnniteed ilma seda kastmata (Protokolõ 1929).

3.3. Teenused Petrovskaja (Peetri) platsil

Pangandus- ja õigusteenused. 1927. aastal avati seltsi Narva Import majas (Petrovskaja plats 2) Narva Majaomanike Pank, mis väljastas koduomanikele laene majade remondiks ja ehitamiseks (Narvskii 1927). Panga ruumides töötas advokaat A. Pahla, kes registreeris ja võttis vastu panga osanike sissemaksid (Pravlenije 1927). 1928. aastal hakkas samal aadressil kliente vastu võtma ka notar Joh. Hansing (Kontora 1928). 1929. aastal tegutsesid Petrovskaja platsil (nr 2) Narva Vastastikuse Tulekinnituse Seltsi osakond, vandeadvokaadi

Friedrich Kuseni ja vandeadvokaadi abi R. Zur-Muhleni kontor (nr 7a) ning vandeadvokaadi abi H. Vehrbergi büroo (nr 1) (Narva 1930).

Töökojad ja olmeteenindusasutused. Platsil asusid turu teenindamise, maja- pidamistarvete valmistamise ja remondiga tegelevad töökojad: August Peasoni töökoda (nr 4), kus valmistati raudvoodeid, soome kelke, remonditi jalgrattaid ja reformvoodeid, töökojast oli võimalik laenutada jalgrattaid ja soome kelke (Finskije 1928; Prisvojenije 1928); R. Vankeri mehaanikatöökoda (Zaderžanije 1926; Vzломali 1929); mehaanika- ja lukusepatööstus (nr 9) (Narva 1930); A. Saare töökoda (Mägi majas), mis tegeles malmivaluga (Tšugunnoje 1927); Eduard Krusemendi plekksepatöökoda (nr 4), mis pakkus kaalude kontrollimise ja parandamise teenuseid (Narva 1923; Narva 1930; Proverka 1925); Tserni majas (nr 6) tehti kaalude ja mõõtude märgistamist ja kontrollimist ning müüdi laua- ja kümnendkaale (Proizvoditsja 1923).

Elanikele osutasid olmeteenuseid Bentsek Barani saapapealsete tööstus (nr 8) (Narva 1923; Narva 1930), rätsepa töökoda (Mägi maja nr 10, korter 13) (Utšeniki 1929), Eduard Reimanni habemeajamise ja juuksetööstus (nr 7a) (Narva 1923; Narva 1930), juuksurid Aleksander Kangur (nr 2) ja Nikolai Sernitski (nr 1) (Narva 1923) ning juuksurisalong Union (nr 1) (Narva 1930).

Meditšiiniteenused. Kahekorruselises kivimajas nr 2 (Dežurstvo 1925), hiljem majas nr 3 asus üks kuuest linna apteegist – Peetri apteek (1924. aastal kuulus see Bernhard Luhtule ja Tõnis Elbingile, 1929. aastal oli omanikuna märgitud ainult proviisor Tõnis Elbing (Narva 1923; Narva 1930)). Petrovskaja plats 6 (Petrovskaja platsi ja Potštamtškaja tänava nurgal (Narva 1930)) asus rohukauplus (1924. aastal kuulus kauplus Heinrich Lindebergile (Narva 1923), 1928. aastal A. K. Jeggile (Ieggi 1928)).

Petrovskaja platsil võtsid vastu arstid. 1924. aastal asus apteegi hoones sise- ja lastehaiguste arsti Johan Eberhardti kabinet (nr 2) (Narva 1923). Alates 1929. aastast hakkasid oma teenuseid reklaamima günekoloogid Friedrich Zur-Mühlen (nr 7a) (Tsur-Mülen 1929) ja Ilse Ugam-Pöder, kes avas kabineti apteegi kohal Petrovskaja plats 3 (Doktor 1929). Samas Peetri apteegi hoones võttis 1929. aastal vastu nina-, kõrva-, kurgu- ja sisehaiguste arst J. Keerberg (Narva 1930).

Matuseteenused. Ivanovi majas Petrovskaja platsil asus M. Viruvere matusebüroo filiaal, mis müüs metallist pärgi (Proizvodstvo 1927).

Esoteerilised teenused. Petrovski turul, Mägi majas korteris nr 11 võttis vastu “psühhografoloog” Nikolai Franzevich Schubert, kes määras “inimese hingelisi omadusi” “käeliinide ja käekirja järgi” (Psiho-grafolog 1924).

Vaba aja veetmise asutused. Petrovskaja platsil olid teemajad, restoranid ja kino. Baltiiskaja tänava ja Petrovskaja platsi nurgal, aadressil Baltiiskaja 4/8a, endise kino Illusioon kohal asus kino Rekord (omanik Pavel Kreutzer), kus näidati filme orkestri saatel, laval esinesid tsirkuseartistid (tsirkuse Ciniselli köielkäija). Reklaamis osutati filmide vaatamise vanusepiirangutele (Rekord 1927; Rekord 1929).

Paljud teemajad, sööklad ja restoranid käisid sageli käest kätte. Kreutzeri majas nr 4 asusid H. Karule kuuluvad teemaja ja söökla (Kraži 1923a), mis suleti 1923. aastal (Zasedanije 1923a), nende asemel avati 1926. aastal M. N. Jelisejevi restoran¹⁰ (Restoran 1926) – ainus restoran Petrovskaja platsil, mis investeeris suuresti reklaami, et kujundada restoranile kõrgetasemelise asutuse mainet. Restoran reklaamis oma kööki (rammusad lõunasöögid kell 12–15, *à la carte* menüü) ja pakkus õhtuti muusikaprogrammi. Samas majas (nr 4) tegutses Georg Zahharovi restoran, mis anti 1925. aastal üle H. Karule (Zasedanije 1925c), ning Jakov Luhtu teemaja ja söökla, mis 1927. aastal viidi üle aadressile Revelskoje maantee 4 (Zasedanije 1927a).

Petrovskaja platsil majas nr 8 asus Aleksander Rootsi restoran (Kraži 1923b), mis anti 1924. aastal üle August Sarmanile (Zasedanije 1924a) ja 1925. aastal J. Tammele (Zasedanije 1925b). Petrovskaja plats 9 tegutses Friedrich Bormanni restoran (V restorane 1924).

Tšugunovi majas (nr 1) asusid restoran ja teemaja Zolotoi Berežok (V restorane 1924; Zagadotšnaja 1926), Mägi majades nr 9 – Antonina Piiri tee- ja söögimaja (Razrešili 1928), nr 10 – Helene Kulli söögi- ja teemaja (Narva 1923). Petrovskaja plats 3 oli Aleksander Roosmanni söögi- ja teemaja (Narva 1923).

Suuremat osa neist asutustest on ajalehtedes mainitud seoses linnavolikogule esitatud avaldustega ja kriminaalsete juhtumitega. Viimased annavad kaudse ülevaate restoranide püsiklientidest ja nende asutuste mainest. Näiteks J. Tamme restorani kirjeldati kui tööliste pummelungide paika, kus nad jõid maha oma palga (Žertva 1928). J. Tamme, F. Bormanni, A. Rootsi restoranide ja A. Piiri teemaja vintis külastajad – kohalikud elanikud ja laadale tulnud talupojad – langesid sageli varaste (16 juhtumit (vt, näiteks: Kraža 1928a, b; Kraža 1929a)) ja petiste (2 juhtumit (Kupil 1927; Prodaža 1927)) ohvriks (vt lisa).

3.4. Petrovskaja (Peetri) plats kui linna kommunikatsioonide sõlmpunkt

Petrovskaja plats toimis linna transpordi sõlmpunktina. Siin töötasid pidevalt voorimehed (kaarikutega) (Zasedanije 1925a) ja veovoormehead (Net lomovõh 1927). Platsil oli ööpäevaringne taksopeatus, ning takso võis kutsuda telefonidel nr 54 ja nr 51, alates 1928. aastast aga ühtse numbri 166 kaudu, mille oli kehtestanud Autojuhtide Liit (Novõje 1927a; Takso-avtomobili 1927; Pravlenije 1928); taksoteenust pakkusid ka kohalikud restoranid (näiteks J. Tamme restoran Petrovskaja platsil 11 (Torgovõi 1927)). Petrovskaja plats oli bussiga ühendatud Kulgu aurulaeva sadama ja Siversgauzeniga (Sivertsiga) (Raspisanije 1923). 1926. aastal määras linnavalitsus busside peatuskoha Petrovskaja platsi ja Baltiiskaja tänava nurgale (Stojanki 1926).

Petrovskaja plats oli autode teenindamise ja tankimise koht: siin seisis Kilvasele kuuluvad ratastel kütusepaagid, mis 1928. aastal asendati maa-aluste paakidega bensiini (mahutavusega 1200 liitrit) ja petrooleumi (2000 liitrit) tarvis (Postanovka 1928). Autode arvu kasv Petrovskaja platsil tingis vajaduse avada tanklad. 1927. aastal paigaldas Eesti-Poola ühing Estipolmin oma bensiiniautomaadi Petrovskaja plats 7a (Estipolmin 1927) ning rentis 1928. aastal linnalt maatüki, kuhu paigaldas mineraalõlide automaatse pumba (Gorodskaja 1928). Samal aastal rentis linnavalikogu (2000 marga eest kuus) ASile Eesti-Petrol maatüki Petrovski skvääri nurgal bensiiniautomaadi paigaldamiseks (Zasedanije 1927b). 1928. aastal pidas Eesti-Poola kaubandusfirma P. Blitek & Co linnavalitsusega läbirääkimisi, et ehitada Petrovskaja platsil Luzkovi krundile maa-alune kütuseladu koos maapealse pumbaga (20 000 liitrine petrooleumiladu ja 1200 liitrine bensiiniladu) (Podzemnoi 1928b). 1929. aastal sai Ameerika firma Shel & Co loa paigaldada Petrovskaja platsile maja nr 2 vastu kõnnitee juurde bensiinipump (Novõje 1929).

Kuna Petrovskaja plats oli mitmekesise transpordi ja rahvarohke koht, polnud haruldane, et sõidukid (kärud, autod, ratsahobused) sõitsid jalakäijatele otsa, mille tulemuseks olid mõnikord rasked vigastused ja isegi surmajuhtumid (6 õnnetust, nt: Za neostorožnuju 1925; Naehal 1927; Delo 1928). Kohalik satiirik väljendab oma *rajošnikus* linnaelanike pahameelt sagenenud õnnetuste pärast, mille süüdlasteks olid autode omanikud:

Ponimajut ljudi sami – mnogo gorja s šoferami, tšto ni tšas, to protokol, hot sažai ih vseh na kol. Tam derutsja, zdes lomajut, tut ljudei s puti sšibajut, to letajut kak strela, pritšinjaja mnogo zla. Odnim slovom, eta svora raspojasalas bez spora.

[Inimesed mõistavad ise – autojuhtidega on palju muret, iga tund on protokoll, kuid võiks nad kõik teibasse ajada. Seal kaklevad, siin lõhuvad, seal sõidavad inimesi teelt maha, siis lendavad nagu nool, tehes palju kurja. Ühesõnaga, see kamp on kahtlemata käest ära läinud.] (Žuk 1928)

Aeg-ajalt sattusid Petrovskaja platsil töötavad taksojuhid kriminaalkroonikasse joomingute ja tülide algatajana (Zlokljutšeniija 1929; Ssora 1928). Samas olid Petrovskaja platsi taksojuhid ka ise autovarguste ja ebaausate klientide ohvrid: kohusetundetud sõitjad püüdsid maksimisest kõrvale hiilida kõige kavalamatel viisidel (liikuvatest autodest välja hüpates või raha vahetamise ettekäandel põgenedes) (Samoupravstvo 1929; Zaitsõ 1928; Neudatšlivõi 1928). Kriminaalkroonika järgi ei olnud taksojuhi amet tol ajal kõige ohutum: rahulolematud kliendid läksid mõnikord isegi käsipidi kallale ja tekitasid kehavigastusi (Izbijenije 1929).

Petrovskaja platsil asus telefoniside sõlmpunkt. 1927. aastal otsustas linnavalitsus asendada tänavaposte koormavad telefoni õhuliinid maa-aluse kaabliga. Märkimisväärne on, et kõigepealt pandi telefonikaabel telefonijaamast Petrovskaja platsile ja sealt edasi (vastavalt vajadusele) viidi kaabliharud kiirtena teistesse linnaosadesse (Podzemnõi 1927b). Samal aastal (1927) võeti vastu otsus paigaldada Petrovskaja platsile telefoniautomaat (tänavana "kõnepunkt"), mis varem oli ainult raudteejaamas (Avtomatitšeskii 1927). See uuendus puudutas esmalt Petrovskaja platsi, kuid kaks kuud hiljem võeti vastu otsus paigaldada samasugused telefoniautomaadid Ratušnaja platsile, Novaja Derevnjasse ja Paemurule (Novõje 1927c). 1928. aastal paigaldas firma Tormolen & Co Petrovskaja platsile (koos Ratušnaja platsiga) valjuhääldid (raadio-kontsertide korraldamiseks) (Radio-kontsertõ 1928).

3.5. Petrovskaja (Peetri) plats linnaelanike pidukultuuris

Petrovskaja platsi kasutati regulaarselt (kuni kuus korda aastas) paraadide toimumiskohana. 24. veebruaril (kell 11–12) oli siin igal aastal Eesti iseseisvuspäeva paraad, millest võtsid osa garnisoni väed, Kaitseliidu üksused, tuletõrjemeeskonnad ja keskkoolide vanemate klasside õpilased (Godovštšina 1924; Den 1925b; Prazdnovanije 1926a; Den 1927a; 23 i 24 fevralja 1928). Paraadi võttis vastu 1. Narva diviisi ülem kindral O. Heinze (24-õje fevralja 1926; Prazdnovanije 1927a). Paraadi ajal anti üle autasud (Programma 1925; Den 1925d; Porjadok 1926); pühitseti lipp ja anti see üle Narva Kaitseliidu malevale (Prazdnovanije 1926b). Pärast paraadi marssisid osalejad sõjaväeorkestrite saatel läbi linna peatänavate.

1920. aastatel toimusid platsil sügisel või talvel paraadid Vabadussõjas langenud sõdurite mälestuseks (Den 1923; Sbor 1924; Den 1925c; V pamjat 1927). Paraadidel osalesid sõjaväeosad, omakaitsevälased, tuletõrjujad ja keskkooliõpilased. Pärast paraadi läksid osalejad Sivertsi sõjaväekalmistule, kus toimus leinajumalateenistus ja pargade asetamise tseremoonia.

Mais, invaliidide päeval (kindral Laidoneri nim invaliidide kapitali annetuste kogumise päeval) korraldati Petrovskaja platsil paraadid, millest võtsid osa sõjavälased, Kaitseliidu malevad, tuletõrjujad, gümnaasiumiõpilased ja skaudid. Pärast paraadi marssisid osalejad traditsioonilisel linnamarsruudil (Porjadok 1923; Soveštšanije 1925; Parad 1926; Den 1927c; Programma 1929; Parad 1929).

Narva garnison tähistas Petrovskaja platsil oma tähtpäevi (Divizionnõi 1926; K toržestvu 1928). Traditsioonilistes paraadides osalesid garnisoni osad: jalavägi, ratsaluure ja suurtükivägi. 28. oktoobril 1928. a tähistati pidulikult Narva 4. jalaväepolgu asutamise 10. aastapäeva (Toržestvo 1928; Štandart 1928). Pidulikel üritustel osalesid riigipea, Riigikogu esimees ja sõjaminister. Enne paraadi toimus väljakul kahe lipu pühitsemine ja üleandmine: üks lipp (valmistatud Narva Naistöökoolis kunstniku K. M. Korovaikovi joonise järgi)

anti jalaväepolgule Narva linna ja Narva ühiskonna poolt linna ja armee ühtsuse märgiks; teise lipu (Revali Naisliidu valmistatud) kinkis riigipea I. diviisi suurtükiväeüksusele.

Novembris toimusid Petrovskaja platsil paraadid Kaitseliidu aastapäeva auks, millest võtsid osa Kaitseliidu jalaväe-, ratsaväe- ja suurtükiväeosad (Godovštšina 1925b; Godovštšina 1926). Paraadi võttis vastu ja tänas kaitseliitlasi teenistuse eest 1. Narva diviisi ülem kindral Heinze või Kaitseliidu ülem kolonel Roska Tallinnast.

1920. aastatel toimus platsil kadestusväärse regulaarsusega üleriigilise tuletõrjepäeva tähistamine (Den 1924d; Ko dnju 1925; Den 1926; Ko dnju 1928; Den 1929c). Sageli kestsid need kaks päeva. Nende pidustuste kohustuslikuks osaks oli kõigi linna tuletõrjeüksuste paraad või kogunemine Petrovskaja platsil. Linna sireeni peale korraldati tavaliselt tuletõrjemanöövrid¹¹ (Obštšegosudarstvennoi 1925b; 3-ii obštšegosudarstvennoi 1926; Obštšegosudarstvennoi 1927; Praznovanije 1927b) ja tuletõrjetehnika (autod, pumbad) demonstratsioon linna pumbamaja juures (Den 1928; Den 1929c). Paraadi eelõhtul toimus sageli tuletõrjajate tõrvikurongkäik linna tänavatel, mis läbis ka Petrovskaja platsi (Den 1924c; Obštšegosudarstvennoi 1925a; 3-ii obštšegosudarstvennoi 1926; Den 1927d; Den 1929b).

Foto 6. Paraad Petrovskaja (Peetri) platsil Eesti Vabariigi iseseisvuspäeval, 24.02.1924. a.

AM F 26774, Eesti Ajaloomuseum SA (<https://www.muis.ee/museaalview/2361586>).

Foto 7. Laulupeorongkäik Petrovskaja (Peetri) platsil, 28.06.1931. a.

TM F 1339:5, Tartu Linnamuuseum (<https://www.muis.ee/museaalview/1292621>).

19. jaanuaril 1924. a toimus Petrovskaja platsil paraad Narva bolševikest vabastamise 5. aastapäeva tähistamiseks (Den 1924b).

Petrovskaja platsi kasutati mitte ainult paraadide korraldamiseks, vaid ka rongkäigu osalejate kogunemiskohana või marsruudi osana: tõrvikutega rongkäigu osalejate kogunemiskoht (kell 22.30, 23. veebruaril 1928. a) Eesti Vabariigi iseseisvuse 10. aastapäeva tähistamise aastal (Jubileinõje 1928); koolilaste kogunemiskoht või läbipääsupunkt rongkäigule kooliaasta lõpu puhul juuni alguses (Okontšanije 1925; Školnõi 1929); laulupeo kooride osalejate kogunemiskoht (1924. a) enne rongkäigu suundumist Jaanlinna kindlusesse (Pevtšeskii 1924b), kostümeeritud inimeste ja puhkpilliorkestri muusikute kogunemiskoht Punase Risti päeval (Den 1929a). 1. mail 1928. aastal läbisid maiparaadi osalejad (sõjavägi ja Kaitseliit) Petrovskaja platsi ühe rongkäigu punktina (Pervomaiskije 1928).

3.6. Petrovskaja (Peetri) platsi ja Petrovski (Peetri) skvääri kriminaalmaine

Vilka kaubanduseluga Petrovskaja platsil pandi sageli toime kuritegusid, mis sattusid kriminaalkroonikasse (vt lisa). Kõige tüüpilisemate kuritegude hulka kuulusid raha ja vara (kauba ja inventari) vargused tänavakaupmeestelt, poodidest, töökodadest ja ladudest (kokku 29 juhtumit, nt Kraža 1926; Derz-kaja 1925; Zaderžanije 1926; Lovkii 1927; Opjat 1929), vara (soolast räimest ja

kohupiimast, fretšist ja mantlist kuni revolvri ja teemantrõngani) ning raha vargused korteritest, majadest, õuedest, sahvritest (13 juhtumit, nt Kraži 1924a, b; Kraži 1925a, b, c; Kraži 1926; Ukrali 1929). Töökoja omanik August Peasson (Petrovskaja plats 4) langes ohvriks klientidele, kes varastasid ren-ditud kelgud ja jalgrattad (4 juhtumit, nt Prisvojenie 1928; Ne vozvratil 1929).

Platsil tegutsesid taskuvargad (3 mainimist ajakirjanduses, nt Karmanštšik 1925) ja petturid (5 juhtumit, nt Seljodotšnõi 1925; Prodelki 1926); esines varas-tatud kauba müüki (5 juhtumit, nt Nahodka 1925; Poimka 1926), ebaseadus-likku alkoholi kaubandust (Obnaruženije 1926), võltsitud kauba müümist (H. 1924) ja kartellikokkuleppeid (Perekupka 1923). Spetsiifiline varguseliik Petrovski turul oli järelevalveta jäetud hobuste sabade lõikamine (2 juhtu-mit, Hvost 1926; Obrezanije 1927). Restoranide püsikülastajad rikkusid sageli avalikku korda. Kriminaalkroonikas on kirjeldatud 14 huligaansusjuhtumit (purjutamine teadvusetusseisundini, ropp sõim, öine lärm, purjus kaklu-sed, mürglid, linnavara rikkumine (nt Dopilsja 1927; Dorvalsja 1927; Vesjolõi 1928; V pjanom 1928; Narušenije 1928; Ssora 1928), mõrvakatsed (5 juhtumit, nt Poranenije 1925; Dikaja 1927; Posledstvija 1927; Pokušenije 1928). Politsei hoi-dis platsil korda, seal oli pidevalt valves politseinik (Požar 1926; Kraža 1929b).

Petrovskaja plats külgnas lõunas Petrovski skvääriga (Bun-tši-ki 1925), mis asus Baltiiskaja ja Potštamtskaja tänava vahel. Skvääri kõrval asus väljakul avalik tualett, mille sanitaarset seisukorda kritiseeriti (Neobhodimo 1925).

Päeval oli skväär populaarne lastega jalutamise koht. Sellest hoolimata oli skvääril linnaelanike seas kahtlane maine. Moraalijüngrid mõistsid hukka armunud paaride käitumise, kes tõmbusid õhtuti Petrovski skvääris üksin-dusse (Kleštš 1923). Skvääris toimus salajane denaturaadi müük (“liikuv kõrts” müüs päevas 20 pudelit (H. 1924)) ja seal viibisid kohalikud joodikud (Druzja 1928). Skvääri olid oma lemmikpaigaks valinud ka “professionaalsed” töötud, ajakirjaniku hinnangul oli neid umbes viiskümmend, kes veetsid Petrovski aias kogu päeva (Professionalnõje 1927).

4. KOKKUVÕTE

1920. aastate Narva ajaleheartiklid ja aadressiraamatud on võimaldanud rekonstrueerida kahe ajalehtedes keskväljakuks nimetatud platsi – Ratušnaja ja Petrovskaja (Raekoja ja Peetri) – tähtsust ja mainet. Kahe väljaku võrdlus võimaldab öelda, et mõned funktsioonid on väljakute vahel jaotatud, teiste funktsioonide täitmisel on väljakud konkurendid.

Ratušnaja plats oli linna ainus halduskeskus. Kindlalt võib öelda, et raekoda oli tol ajal koht, mida linnaelanikud külastasid aktiivselt erinevatel eesmär-kidel – alates kommunaal- ja olmevajadustest kuni ühiskondlike kohustuste täitmiseni.

Petrovskaja platsil oli linnaelanike elus peamiselt kaubanduslik tähtsus: siin töötas aastaringsest (välja arvatud pühapäeviti) Petrovski turg, neli korda aastas korraldati hooajalisi laatu, väljaku ääres asuvates kauplustes müüdi kõige erinevamaid kaupu – alates toiduainetest kuni aianduskaupadeni, alates üleriistest ja jalatsitest kuni majapidamistarveteni. Erinevalt Petrovskaja platsist täitis Ratušnaja plats kaubandusfunktsiooni minimaalses mahus.

Petrovskaja plats kindlustas endale paraadfunktsiooni: just siin peeti linna pidulike ürituste ajal suuri sõjaväeosade ja ühiskondlike organisatsioonide paraade. Ratušnaja platsi kasutati tseremoniaalse väljakuna väga piiratud (ilmselt ainult skautide rivistamiseks).

Erinevalt Petrovskaja platsist olid Ratušnaja platsile (börsihoones) koonduvad kultuuri- ja haridusasutused.

1920. aastatel oli Ratušnaja plats linna pidulike kontsertide ja vabaõhukinode toimumiskoht suurematel pühadel ja nädalavahetustel.

Lõpuks täitsid Ratušnaja ja Petrovskaja plats linna elus vaba aja veetmise keskuste ning transpordi- ja kommunikatsioonisõlmede ülesannet. Mõlema väljaku hoonetes asusid kinod, Petrovskaja platsile oli koondunud suur hulk joogikohti, sealhulgas palju kahtlase mainega asutusi. Turuväljakuna oli Petrovskaja plats (võrreldes Ratušnaja platsiga) mitmesuguste transpordiliikide keskpunkt: siin pakkusid oma teenuseid mitte ainult voorimehed ja taksojuhid, vaid ka veovoormehe, omnibussid ja autoteenindusjaamad. Võib öelda, et Petrovskaja plats oli 1920. aastatel eesrindlik ka linnakommunikatsiooni arengu (telefoniside) osas. Teisisõnu täitis Petrovskaja plats linnaelanike igapäevaelus eelkõige utilitaarseid, praktilisi funktsioone.

1920. aastatel kujunes Narvas välja oma orientiiride süsteem kesklinna ruumis. Ajalehekuulutuste põhjal oli Ratušnaja platsil peamiseks orientiiriks rae-koda ise, teisejärgulisteks orientiirideks olid börsihoone ja Vana apteek. Petrovskaja platsil, nagu ka Võšgorodskaja tänaval (Burdakova & Nõmm 2025b: 78), oli asutuste aadressiks sageli mitte maja number, vaid majaomaniku nimi, kes ruume välja üüris: Tšugunovi maja (nr 1), Luhtu maja (nr 3), Kreutzeri maja (nr 4), Tserni maja (nr 6), Mägi majad (nr 9, 10, 12), Luzkovi maja (nr 10/7a), Ivanovi maja (nr 55). Arvatavasti orienteerusid linnaelanikud selles koordinaatsüsteemis hästi. Mõned Petrovskaja platsi asutused (kauplus Union, H. Karu restoran, Luhtu apteek) olid ilmselt üldtuntud ja populaarsed ning said reklaamikuulutustes teiste asutuste asukoha määramise orientiirideks.

Seega pole Petrovskaja platsi 1920. aastate ajalehtedes juhuslikult nimetatud keskväljakuks: see täidab mitmeid linnaelanikele olulisi funktsioone (kaubanduskeskus, vaba aja veetmise keskus, piduliku ja paraadikultuuri keskus, transpordi- ja kommunikatsioonikeskus). Kahe keskväljaku funktsionaalsuse võrdlus võimaldab oletada, et loetletud funktsioonide kogum ja Petrovskaja platsi lähedus linna keskosale (Südalinn) tingisid 1920. aastate narvalaste ettekujutuses kesklinna piiride laienemise.

LISA 1920. aastatel Narva keslinnas toimunud õigusrikkumised ja liiklusõnnetused, mis on kajastatud kohalikes venekeelsetes ajalehtedes

riisumised	Kuritegu/ rikkumine / liiklusõnnetus		Kuritegude/ rikkumiste arv...		Petrovskaja platsil
	vargused		Võõgrodskaja tänaval	Ratušnjaja platsil	
	vara ja raha riisumine korteritest, majadest, õuedest, panipaikadest	11			13
	raha, kaupade, inventari riisumine poodidest, ladudest, töökodadest, turukauplejatelt	7		1	29
	raha ja vara riisumine hotellidest ja restoranidest	10			16
	tasuvargused				3
	raha varastamine telefoniautomaadi kassast			1	1
	sõiduki ärandamine				2
	hobusevargus ja hobuste sabade lõikamine				2
	kaupluste röövimine	1			
	raha väljapressimine				1
	pettus	1			7
	võõra vara omastamine	1			4
	raiskamine	1			
	restoranis arve maksmisest keeldumine	1			
	mittemaksmine sõidu eest	1		1	3
	sanitaarõuete rikkumine kaubanduses	3		1	2
	alkoholi ebaseaduslik müük				1
	kartelli kokkulepe kauplejate vahel				1
	võltsitud toodete valmistamine ja müük	2			1
	salakaubaveo müük	1			
	varastatud kauba/vara müük				5
	mõrvakatse	1			
	mõrv	2			5
	enesetapukatse	4			
	enesetapp	2			
	lapse jätmine ohtu	1			1
	hulligaanus				
	avalikus kohas joobeseisundis viibimine	3			2
	alkoholijookide tarbimine avalikus kohas				3
	ropp söim	3			2
	kodanikke solvav tüütamine	3			
	müra öösel			1	2
	kaklused	3		1	5
	võõra vara rikkumine	1		1	1
	loomulike vajaduste rahuldamine maja sissepääsudes	2			
	sõidukite (autode, voorimeeste) kokkupõrge	2		2	
	jalakäijale otsasõit	2			6
	seisvale sõidukile otsasõit				
	jalgratturile otsasõit				2
	takistusele (post jms) otsasõit	1			
	ohtlik uisutamine (kaarikute haagis)	1		1	1

KOMMENTAARID

- 1 Eesti Vabariigi aastatel 1918–1940 kandsid keskväljakud ametlikult nimesid Raekoja plats ja Peetri plats, kuid venekeelsetes Narva perioodilistes väljaannetes säilitati nende vanu nimesid – Ratušnaja plats ja Petrovskaja plats. Kuna see artikkel põhineb venekeelsete ajalehtede materjalidel, nimetatakse väljakuid tekstis Ratušnajaks ja Petrovskajaks.
- 2 Pole juhus, et Vene Gümnaasiumi õpilasnäitusel esitleti ühe eksponaadina raekoja maketti (G.A.I. 1924).
- 3 Esimene marsruut: raekoda – kirikud – bastionid. Teine marsruut: Eesti-Nõukogude piir Jamburgi maanteel (Narvskoje 1929)
- 4 Vt: “Midagi kummalist ja seletamatut toimub meie linnakellaga. Mõnikord kell käib täpselt, nagu kõik korralikud kellad peaksidki, aga äkki hakkab see niisama “tõrkuma” ning linna isade meelepahaks ja väikekodanlaste suureks pahuruseks hakkab ta häbemamatult “valetama”. Näiteks 9. juulil, kui tegelikult oli kell 18.30, näitas raekoja kell 17.30 ja lõi ainult 5 korda. Ja mõelge vaid, leidis see kell aja streigiks just kaupluste kinnipanemise hetkel. Oleks pidanud nägema mõnede Võšgorodskaja tänava kaupmeeste hapusid nägusid, kes ei tahtnud oma kauplusi sulgeda ajal, mil linnakell näitas alles poolt kuut” (Jazvilo 1924b).
- 5 Vt: “Tere, kullake! Olen nüüd terve nädala olnud Narvas heas tervises ja heaolus. Mu tuju on kõige kodanlikum, st vaikne, muretu ja veidi laisk. Meie linnas on sündmus, mida ei ole olnud iidsetest aegadest. Kogu Narva määrib ennast värviga kokku ja uuendub end. Raekoja ja börsi vanad majad on nii kohusetundlikult värvi all, et ei oska enam öelda – on see vanadus või noorus. Noorendatud majadest mööduvad kunstnikud raputavad miskipärast pead ja ohkavad. Räägivad midagi rootsi renessansist... Hiljuti käisin ühe arheoloogiga Raekoja platsil, ja milline kurat mind küll kihutas vaadates raekoja torni erksaid toone oma vaimustust väljendama. “Väga rõõmus!” – ütlen ja naksutan isegi keelega. Arheoloog kõõritas mind ja küsis ranges toonis: “Miks te keelega naksutate?” – “Jah... ma... ühe sõnaga, tahtsin teile öelda, et see tornikene meenutab küll väga meie küla kellatorni, samasugune rõõmus ja roheline...” Minu märkus nähtavasti meeldis arheoloogile, ta hakkas mulle rääkima joonise rangusest, stiliseerimisest, värvidest... Kõike ma ei mäleta. Linnaisad ei väsi oma kunsti imetlemast, käivad Raekoja platsil väärilt ringi ja imetlevad valjult häälele: “Rõõmsad majad, oi meid ikka!”” (Jazvilo 1924a: 2).
- 6 Siin ja edaspidi tegid tõlke vene keelest eesti keelde artikli autorid.
- 7 Vrd: “Kell 6–7 õhtul mängis Ratušnaja platsil sõjaväeorkester. Kell 7 õhtul näidati raekoja seinal pidupäevafilmi. Võšgorodskaja tänav ja Ratušnaja plats olid rahvast tulvil” (Den 1925d); “Õhtul mängis Ratušnaja platsil sõjaväe puhkpilliorkester hr Knude juhatusel. Rahvahulk oli suur. Raekoja hoone fassaadile oli pingutatud ekraan, millel näidati vabaõhufilmi. Samas edastati väljakul raadiokontserti. Raekoda ja Võšgorodskaja tänava kauplused olid tuledega ehitud. Jalutajatest tulvil tänavatel valitses hilisööni pidulik elevus” (Prazdnovanije 1927a); “Kell 6 kuni 7.30 toimus Ratušnaja platsil tohutu rahvahulga ees 1. diviisi orkestri kontsert” (Jubileinoje 1928); “Õhtul mängis valgustatud Ratušnaja platsil diviisi orkester. Hoolimata külmast oli publikut kogunenud väga palju” (Prazdnovanije 1929).
- 8 Kuni 1924. a märtsini oli vanade asjade müük keelatud, kuna oli oht, et võib puhata välja tähniline tüüfus (Razrešeniye 1924).
- 9 Hädaolukordades teenindas Petrovski veetorn mitte ainult turgu, vaid ka ümbritsevate piirkondade linnaelanikke (V Johimstale 1929).
- 10 Reklaamkuulutustes märkis omanik, et tema restoran on H. Karu asutuse järeltulija (“endine Karu”).
- 11 Petrovskaja platsi kasutati ka sõjaväe garnisoni õppuste läbiviimise kohana, et kaitsta linna ja rahvast gaasirünnaku eest (Gazovaja 1929; Pokazatel'naja 1929).

LÜHENDID

BNL – Böloi Narvskii listok

NL – Narvskii listok

SNL – Starõi Narvskii listok

KIRJANDUS

3-ii obštšegosudarstvennoi 1926 = 3-ii obshchegosudarstvennyi Den' pozharnykh. – *SNL* 99 (143) 4.09.1926, lk 2.

10-letnii 1927. = 10-letnii jubilei O-va Narvskikh Domovladel'tsev. – *SNL* 11 (292), 27.09.1927, lk 3.

23 i 24 fevralja 1928 = 23 i 24 fevralia v Narve. – *NL* 17, 28.02.1928, lk 1.

24-oje fevralja 1926 = 24-oie fevralia v Narve. – *SNL* 22 (66), 27.02.1926, lk 1.

Ait 1924 = O-vo Potrebitelei "Ait". – *BNL* 103, 19.12.1924, lk 2.

Annik i Ko 1925 = A. Annik i Ko. Miasnaia trgovlia. – *SNL* 42, 24.12.1925, lk 4.

AS "Tekla" 1929 = AS "Tekla". – *SNL* 78 (555), 18.07.1929, lk 1.

Avtomatitšeskii 1927 = Avtomaticheskii telefon na Petrovskoi pl. – *SNL* 38 (219), 29.03.1927, lk 2.

Avtomobil 1925 = Avtomobil' skoroi pomoshchi. – *NL* 51 (157), 12.05.1925, lk 3.

Avtomobil 1928. = Avtomobil' naekhal na stolb. – *SNL* 110 (441), 2.10.1928, lk 2.

Bol'soi 1924 = Bol'shoi vybor. – *BNL* 74, 11.10.1924, lk 4.

Bratja 1925 = Brat'ia Poliakovy. Kozhevennaia i obuvnaia optovo-roznichnaia trgovlia. – *SNL* 42, 24.12.1925, lk 5.

Bum-tši-ki 1925 = Pochitaite i podumaite! – *NL* 56 (162), 26.05.1925, lk 2.

Burdakova & Nõmm 2025a = Burdakova, Olga & Nõmm, Jelena. Kesklinna lokaalses tekstis määratlemise probleemist (1920. aastate Narva venekeelse ajakirjanduse põhjal). – *Mäetagused* 91, lk 123–152 (DOI:10.7592/MT2025.91.burdakova_nomm).

Burdakova & Nõmm 2025b = Burdakova, Olga & Nõmm, Jelena. Kesklinna lokaalses tekstis määratlemise probleemist: Võšgorodskaja (Suure) tänava kui Narva peatänava funktsioonid ja maine 1920. aastatel. – *Mäetagused* 92, lk 57–88 (DOI:10.7592/MT2025.92.burdakova_nomm).

Burnoje 1927 = Burnoie sobranie. – *SNL* 11 (202), 25.01.1927, lk 2.

Davõdov, A. 1929 = Davydov, A. Bol'shoi vybor starykh i novykh knig. – *SNL* 142 (619), 14.12.1929, lk 4.

Delo 1928 = Delo ob avtomobil'noi zhertve. – *SNL* 113 (444), 9.10.1928, lk 2.

Den 1923 = Den' pamiati voinov. – *NL* 47, 28.08.1923, lk 1.

Den 1924a = Den' invalidov. – *BNL* 27, 15.05.1924, lk 3.

Den 1924b = Den' osvobozhdeniia Narvy. – *SNL* 10 (25), 24.01.1924, lk 1.

Den 1924c = Den' pozharnykh. – *BNL* 67, 17.09.1924, lk 2.

Den 1924d = Den' pozharnykh. – *BNL* 70, 27.09.1924, lk 2.

Den 1925a = Den' Krasnogo Kresta v Narve. – *NL* 56 (162), 26.05.1925, lk 4.

Den 1925b = Den' nezavisimosti Estonii. – *NL* 19 (125), 14.02.1925, lk 2.

Den 1925c = Den' pamiati pogibshikh voinov. – *SNL* 10, 10.10.1925, lk 2.

Den 1925d = Den' samostoiatel'nosti Estonii. – *NL* 24 (130), 28.02.1925, lk 3.

Den 1926 = Den' pozharnykh. – *SNL* 100 (144), 7.09.1926, lk 2.

Den 1927a = Den' 9-oi godovshchiny samostoiatel'nosti Estonii. – *SNL* 21 (212), 17.02.1927, lk 2.

Den 1927b = "Den' invalida". – *SNL* 57 (238), 17.05.1927, lk 3.

Den 1927c = "Den' invalidov". – *SNL* 56 (237), 14.05.1927, lk 1.

Den 1927d = Den' pozharnykh so sborom. – *SNL* 104 (285), 10.09.1927, lk 4.

Den 1927e = Den' Russkoi Kul'tury. – *SNL* 65 (246), 4.06.1927, lk 4.

- Den 1928 = Den' pozharnykh s "nastoiashchim" pozharom. – *SNL* 101 (432), 11.09.1928, lk 3.
- Den 1929a = Den' Krasnogo Kresta. – *SNL* 63 (540), 11.06.1929, lk 2.
- Den 1929b = Den' pozharnykh. – *SNL* 104 (582), 19.09.1929, lk 2.
- Den 1929c = Den' pozharnykh. – *SNL* 107 (584), 24.09.1929, lk 2.
- Den 1929d = "Den' Estonskogo Invalida" – 26 iunia. – *SNL* 53 (530), 16.05.1929, lk 3.
- Derzkaja 1925 = Derzkaia krazha so vzlomom. – *SNL* 4, 26.09.1925, lk 2.
- Dežurstvo 1925 = Dezhurstvo aptek. – *NL* 36 (142), 31.03.1925, lk 2.
- Dikaja 1927 = Dikaia rasprava. – *SNL* 138 (319), 29.11.1927, lk 2.
- Divizionnoi 1926 = Divizionnyi prazdnik. – *SNL* 133 (177), 23.11.1926, lk 2.
- Doktor 1929 = Doktor Il'za Ugam-Pyder. – *SNL* 142 (619), 14.12.1929, lk 4.
- Dopilsja 1927 = Dopilsia do beschuvstviia. – *SNL* 122 (303), 22.10.1927, lk 2.
- Dorvalsja 1927 = Dorvalsia. – *SNL* 125 (306), 29.10.1927, lk 2.
- Druzja 1928 = Druz'ia obchistili druga. – *SNL* 71 (402), 3.07.1928, lk 2.
- Dva 1927 = Dva novykh taksomatora. – *SNL* 59 (240), 21.05.1927, lk 3.
- Ed. Ganzen 1925 = Ed. Ganzen. – *SNL* 40, 19.12.1925, lk 5.
- Ekskursija 1929 = Ekskursiia germanskikh studentov. – *SNL* 75 (552), 11.07.1929, lk 3.
- Emigr. Varlamovskii 1923 = Emigr. Varlamovskii. Narvskii Khristianskii Soiuz Molodykh Liudei. – *SNL* 9, 13.12.1923, lk 2.
- Estipolmin 1927 = Estipolmin. Kerosinovoie tovarishchestvo. – *SNL* 57 (238), 17.05.1927, lk 4.
- Eto 1928 = Eto ne ekonomii. – *SNL* 41 (372), 19.04.1928, lk 2.
- Finskije 1928 = Finskiie sani. – *SNL* 22 (353), 25.02.1928, lk 4.
- Finskije 1929a = Finskiie ekskursanty-uchashchiiesia. – *SNL* 60 (537), 4.06.1929, lk 3.
- Finskije 1929b = Finskiie ekskursanty. – *SNL* 64 (541), 13.06.1929, lk 2.
- Finskoje 1927 = Finskoie dukhovenstvo v Narve. – *SNL* 76 (257), 7.07.1927, lk 2.
- G.A.I. 1924 = Uchenicheskie vystavki. – *BNL* 35, 5.06.1924, lk 3.
- Gazetnoje 1928 = Gazetnyie kioski v Narve. – *SNL* 120 (451), 25.10.1928, lk 2.
- Gazovaja 1929 = Gazovaia demonstratsiia v Narve. – *SNL* 100 (577), 7.09.1929, lk 2.
- German 1929 = German, I. Izveshcheniie. – *SNL* 41 (518), 16.04.1929, lk 4.
- German & Adamson 1929 = German, I. & Adamson, V. Izveshcheniie po vyboram v IV Gosudarstvennoie Sobraniie 11, 12 i 13 maia 1929 g. – *SNL* 47 (524), 31.04.1929, lk 4.
- Glava 1927 = Glava gosudarstva v Narve. – *SNL* 84 (265), 26.07.1927, lk 3.
- Glava 1928 = Glava gosudarstva v Narve. Bol'shoi parad na Petrovskoi ploshchadi. – *SNL* 122 (453), 30.10.1928, lk 3.
- Godovštšina 1924 = Godovshchina samostoiatel'nosti Estonii. – *SNL* 21 (36), 23.02.1924, lk 1.
- Godovštšina 1925a = Godovshchina osvobozhdeniia g. Narvy. – *NL* 9 (115), 22.01.1925, lk 1.
- Godovštšina 1925b = Godovshchina Samozashchity. – *SNL* 23, 10.11.1925, lk 3.
- Godovštšina 1926 = Godovshchina Narvskoi Samozashchity. – *SNL* 130 (174), 16.11.1926, lk 2.
- Gorodskaja 1928 = Gorodskaja дума. – *NL* 18, 3.03.1928, lk 1.
- Gorodskaja uprava 1929 = Gorodskaja uprava. Raboty po perestroike. – *SNL* 63 (540), 11.06.1929, lk 4.
- Gorodskoje 1929 = Gorodskoie shkol'noie upravleniie. Ob'javleniie. – *SNL* 21 (498), 19.02.1929, lk 3.
- H. 1924 = H. Upotrebleniie denaturata dlia pit'ia. – *BNL* 77, 18.10.1924, lk 2.
- Hozjaistvennoi otdel 1929 = Khoziaistvennyi otdel. Torf. – *SNL* 68 (545), 22.06.1929, lk 4.
- H.S.M.L. 1924a = H.S.M.L. v Narve. – *BNL* 3, 11.03.1924, lk 1.
- H.S.M.L. 1924b = H.S.M.L. v Narve. – *BNL* 8, 25.03.1924, lk 1.

- Hvost 1926 = Khvost otrezali. – *SNL* 131 (175), 18.11.1926, lk 2.
- leggi 1928 = A. K. leggi. Aptekarskii magazin. – *NL* 28, 7.04.1928, lk 3.
- Izbijenije 1929 = Izbiieniie shofiora. – *SNL* 102 (579), 12.09.1929, lk 3.
- Izveštšaju 1923 = Izveshchaju. – *NL* 60, 27.09.1923, lk 4.
- Izveštšeniije 1925a = Izveshcheniie. – *NL* 29 (135), 14.03.1925, lk 4.
- Izveštšeniije 1925b = Izveshcheniie o vyborakh v Torgovo-Promyshl. Palatu. – *NL* 89 (195), 29.08.1925, lk 4.
- Izveštšeniije 1928 = Izveshcheniie. Magazin obuvi i kozhi “Kondrat’iev”. – *NL* 21, 13.03.1928, lk 4.
- Jarmarka 1924a = Iarmarka. – *BNL* 20, 26.04.1924, lk 2.
- Jarmarka 1924b = Iarmarka. – *BNL* 70, 27.09.1924, lk 2.
- Jarmarka 1924c = Iarmarka. – *BNL* 99, 9.12.1924, lk 2.
- Jarmarka 1925 = Iarmarka. – *SNL* 35, 8.12.1925, lk 2.
- Jarmarka 1926a = Iarmarka. – *SNL* 13 (57), 4.02.1926, lk 2.
- Jarmarka 1926b = Iarmarka. – *SNL* 46 (90), 29.04.1926, lk 2.
- Jarmarka 1926c = Iarmarka. – *SNL* 112 (156), 5.10.1926, lk 3.
- Jarmarka 1926d = Iarmarka. – *SNL* 142 (186), 14.12.1926, lk 2.
- Jarmarka 1927a = Iarmarka. – *SNL* 13 (204), 29.01.1927, lk 2.
- Jarmarka 1927b = Iarmarka. – *SNL* 107 (288), 17.09.1927, lk 2.
- Jarmarka 1927c = Iarmarka. – *SNL* 113 (294), 4.10.1927, lk 2.
- Jarmarka 1928a = Iarmarka. – *NL* 9, 31.01.1928, lk 2.
- Jarmarka 1928b = Iarmarka. – *SNL* 44 (375), 26.04.1928, lk 2.
- Jarmarka 1929 = Iarmarka. – *SNL* 141 (618), 12.12.1929, lk 3.
- Jazvilo 1924a = Iazvilo. Pis'mo iz Narvy. – *BNL* 35, 5.06.1924, lk 2.
- Jazvilo 1924b = Iazvilo. Chasiki kurazhatsia. – *BNL* 47, 12.07.1924, lk 2.
- Ju. 1925 = Iu. 1925. Na nashikh rynkakh. – *NL* 8 (114), 20.01.1925, lk 2–3.
- Jubileinõje 1928 = Iubileinyie torzhestva. – *SNL* 23 (354), 28.02.1928, lk 3.
- Kalnin 1929 = I. G. Kal'nin. – *SNL* 50 (527), 9.05.1929, lk 4.
- Karmanštšik 1925 = Karmanshchik. – *NL* 27 (133), 10.03.1925, lk 2.
- Kino 1924 = Kino “Koit”. – *BNL* 42, 1.07.1924, lk 3.
- Kleštš 1923 = Kleshch. Al' nekogda? – *NL* 47, 28.08.1923, lk 3.
- Ko dnju 1925 = Ko dniu pozharnykh. – *SNL* 3, 24.09.1925, lk 2.
- Ko dnju 1928 = Ko dniu pozharnykh. – *SNL* 98 (429), 4.09.1928, lk 2.
- Kontora 1928 = Kontora notariusa I. Ganzinga. – *SNL* 97 (428), 1.09.1928, lk 1.
- K prazdnovaniju 1929 = K prazdnovaniuu 11-letiia gosudarstva. – *SNL* 15 (492), 5.02.1929, lk 2.
- K predstojaštšim 1923 = K predstoiashchim vyboram. – *SNL* 2, 27.11.1923, lk 1.
- Kražā 1926 = Krazha gir'. – *SNL* 82 (126), 27.07.1926, lk 2.
- Kražā 1928a = Krazha v restorane. – *SNL* 101 (432), 11.09.1928, lk 2.
- Kražā 1928b = Krazha deneg v chainoi. – *SNL* 23 (354), 28.02.1928, lk 2.
- Kražā 1929a = Krazha v restorane. – *SNL* 92 (569), 20.08.1929, lk 2.
- Kražā 1929b = Krazha so vzlomom iz soldatskoi bani. – *SNL* 134 (611), 26.11.1929, lk 2.
- Kraži 1923a = Krazhi. – *NL* 3, 21.04.1923, lk 1.
- Kraži 1923b = Krazhi. – *NL* 41, 14.08.1923, lk 1.
- Kraži 1924a = Krazhi. – *BNL* 2, 8.03.1924, lk 3.
- Kraži 1924b = Krazhi. – *BNL* 69, 24.09.1924, lk 3.

- Kraži 1925a = Krazhi. – *NL* 11 (117), 27.01.1925, lk 3.
Kraži 1925b = Krazhi. – *NL* 13 (119), 31.01.1925, lk 2.
Kraži 1925c = Krazhi. – *SNL* 79 (185), 28.07.1925, lk 2.
Kraži 1926 = Krazhi. – *SNL* 51 (95), 13.05.1926, lk 2.
Kress 1923 = D-r A. Kress. – *NL* 18, 2.06.1923, lk 4.
Krovati-reform 1927 = Krovati-reform. – *SNL* 19 (210), 12.02.1927, lk 4.
Krõtõi 1928 = Krytyi rynek. – *SNL* 127 (458), 10.11.1928, lk 4.
K stroitelnomu 1926 = K stroitel'nomu sezonu. – *SNL* 58 (102), 1.06.1926, lk 4.
K toržestvu 1928 = K torzhestvu vrucheniia znameni 4 polku. – *SNL* 118 (449), 20.10.1928, lk 1.
Kupil 1927 = Kupil lošhad' zaochno. – *SNL* 116 (297), 8.10.1927, lk 3.
K võboram 1923 = K vyboram v Gosudarstvennoie Sobranii. – *NL* 4, 25.04.1923, lk 1.
Lovkii 1927 = Lovkii "pokupatel'". – *SNL* 99 (280), 30.08.1927, lk 2.
Magazin 1923 = Magazin gotovykh plat'iev "N. Timofeiev". – *SNL* 1, 24.11.1923, lk 4.
M. K. 1923 = Iz Narvskoi zhizni (Rabota A.H.S.M.L.). – *NL* 1, 12.04.1923, lk 2.
Moi 1925 = Moi manufakturnyi magazin. – *NL* 92 (198), 9.09.1925, lk 4.
Naehal 1927 = Naiekkal na paralitika. – *SNL* 147 (328), 20.12.1927, lk 2.
Nahodka 1925 = Nakhodka kradenykh veshchei. – *SNL* 2, 22.09.1925, lk 3.
Narušeniye 1928 = Narusheniie poriadka na rynke. – *SNL* 135 (466), 29.11.1928, lk 2.
Narva 1923 = Astrem, Robert (koost). *Narva juht. 1924 a.* Narva: OÜ "Narva Kirjastusühisuse" trükk.
Narva 1930 = Lall, Artur (koost). *Narva tööstus-kaubanduse juht 1929.* Narva: A. G. Grigorjevi pär. trükk.
Narvskaja 1925 = Narvskaia iarmarka. – *NL* 117 (223), 5.12.1925, lk 2.
Narvskii Import 1924 = "Narvskii Import". – *BNL* 89, 15.11.1924, lk 4.
Narvskii 1927 = Narvskii domovladel'cheskii bank. – *SNL* 110 (291), 24.09.1927, lk 3.
Narvskoje 1929 = Narvskoie obshch-vo turizma. – *SNL* 42 (519), 18.04.1929, lk 3.
Narvskoje 2001b = Narvskoie obshchestvo potrebitelei. – Smirnova, G. (koost). *Narva. Kul'turno-istoricheskii spravochnik.* Narva: Narvskii muzei, lk 146.
Neakkuratno 1927 = Neakkuratno vynimaetsia pochtovaia korrespondentsia. – *SNL* 87 (268), 2.08.1927, lk 2.
Neobhodimo 1925 = Neobkhodimo privesti v poriadok. – *NL* 81 (187), 1.08.1925, lk 2.
Net lomovõh 1927 = Net lomovykh izvozchikov. – *SNL* 93 (274), 16.08.1927, lk 2.
Neudatšlivõi 1928 = Neudachlivi avtomobil'nyi "zaiats". – *SNL* 100 (431), 8.09.1928, lk 2.
Ne vozvratil 1929 = Ne vozvratil sanok. – *SNL* 8 (485), 19.01.1929, lk 2.
Novaja 1926 = Novaia požarnaia signalizatsiia. – *SNL* 16 (60), 11.02.1926, lk 2.
Novaja 1927 = Novaia stoianka taksomotorov. – *SNL* 150 (331), 31.12.1927, lk 3.
Novoje 1928 = Novoie torgovoie predpriiatii v Narve. – *SNL* 91 (422), 18.08.1928, lk 2.
Novõi 1925 = Novyi bank. – *SNL* 24, 12.11.1925, lk 2.
Novõje 1927a = Novyie komfortabel'nyie taksomotory. – *SNL* 16 (207), 5.02.1927, lk 1.
Novõje 1927b = Novyie pravila dlia avtomobil'noi ezdy. – *SNL* 143 (324), 10.12.1927, lk 2.
Novõje 1927c = Novyie razgovornyie punkty. – *SNL* 60 (241), 24.05.1927, lk 2.
Novõje 1929 = Novyie benzinovyie avtomaty. – *SNL* 67 (544), 20.06.1929, lk 3.
Nužna 1925 = Nuzhna polivka. – *NL* 81 (187), 1.08.1925, lk 2.
Objavleniye 1927 = Ob'javleniie. – *SNL* 126 (307), 1.11.1927, lk 3.
Obnaruženiye 1926 = Obnaruzheniie tainoi prodazhi spirta. – *SNL* 24 (68), 4.03.1926, lk 2.
Obnovleniye 1929 = Obnovleniie chasov na ratushe. – *SNL* 94 (571), 24.08.1929, lk 2.

- Obraztsovaja 1928 = Obraztsovaia tapsko-revel'skaia kolbasnaia. – *SNL* 106 (437), 22.09.1928, lk 4.
- Obrezanije 1927 = Obrezaniiie khvostov u loshadei. – *SNL* 31 (212), 12.03.1927, lk 2.
- Obštšaja 1928 = Obshchaia programma prazdnovaniia. – *NL* 16, 24.02.1928, lk 1.
- Obštšegosudarstvennoi 1925a = Obshchegosudarstvennyi den' pozharnykh. – *NL* 97 (203), 26.09.1925, lk 4.
- Obštšegosudarstvennoi 1925b = Obshchegosudarstvennyi "Pozharnyi den'". – *SNL* 1, 19.09.1925, lk 2.
- Obštšegosudarstvennoi 1927 = Obshchegosudarstvennyi den' pozharnykh. – *SNL* 104 (285), 10.09.1927, lk 3.
- Obštšeje 1923 = Obshcheie sobraniiie. – *NL* 76, 3.11.1923, lk 4.
- Obštšeje 1929 = Obshcheie sobraniiie uchitelei. – *SNL* 21 (498), 19.02.1929, lk 3.
- Obuvnaja 1923 = Obuvnaia i kozhevennaia trgovlia Romana Poliakova. – *SNL* 1, 24.11.1923, lk 4.
- Okontšanije 1925 = Okonchaniie shkol'nykh zaniatii. – *NL* 56 (162), 26.05.1925, lk 2.
- O notšnoi 1927 = O nochnoi stoianke taksomotorov. – *SNL* 40 (221), 2.04.1927, lk 2.
- Opjat 1927 = Opiat' taksomotor. – *SNL* 150 (331), 31.12.1927, lk 2.
- Opjat 1929 = Opiat' krazhi so vzlomom. – *SNL* 75 (552), 11.07.1929, lk 2.
- Optovo-roznitšnaja 1924 = Optovo-roznichnaia trgovlia obuv'iu i kozhei I. Ia. Ivanova. – *BNL* 14, 8.04.1924, lk 1.
- Optovoi 1923 = Optovyi sklad Estliandskogo khimicheskogo zavoda. – *NL* 38, 7.08.1923, lk 4.
- Osmotr 1927 = Osmotr taksomotorov. – *SNL* 40 (221), 2.04.1927, lk 2.
- Osmotr 1929 = Osmotr izvozchikov. – *SNL* 46 (523), 27.04.1929, lk 2.
- O spiskah 1923 = O spiskah po vyboram glasnykh. – *NL* 74, 30.10.1923, lk 1.
- Otdelnõje 1925 = Otdel'nyie nomera gazety "Staryi Narvskii Listok". – *SNL* 43, 29.12.1925, lk 4.
- Otdel prizrenija N.G.U. 1927 = Otdel prizreniia N.G.U. Sdaiotsia v arendu. – *SNL* 54 (235), 10.05.1927, lk 4.
- Otšerednaja 1929 = Očerednaia iarmarka. – *SNL* 103 (580), 14.09.1929, lk 4.
- Otkrõlas 1928 = Otkrylas' iarmarka. – *SNL* 11 (442), 4.10.1928, lk 2.
- Parad 1926 = Parad skautov. – *SNL* 52 (96), 15.05.1926, lk 3.
- Parad 1929 = Parad i shestviie v "Den' invalida". – *SNL* 58 (535), 30.05.1929, lk 3.
- Pervomaiskije 1928 = Pervomaiskiie shestviia. – *SNL* 46 (377), 1.05.1928, lk 2.
- Perekupka 1923 = Perekupka produktov. – *NL* 8, 9.05.1923, lk 2.
- Pevtšeskii 1924a = Pevcheskii prazdnik. – *BNL* 40, 21.06.1924, lk 2.
- Pevtšeskii 1924b = Pevcheskii prazdnik. – *BNL* 41, 28.06.1924, lk 3.
- Podzemnoi 1927a = Podzemnyi kabel'. – *SNL* 65 (246), 4.06.1927, lk 2.
- Podzemnoi 1927b = Podzemnyi telefonnyi kabel'. – *SNL* 2 (193), 2.01.1927, lk 2.
- Podzemnoi 1928a = Podzemnyi kabel' telefona. – *NL* 11, 7.02.1928, lk 3.
- Podzemnoi 1928b = Podzemnyi sklad benzina. – *NL* 15, 21.02.1928, lk 2.
- Poimka 1926 = Poimka vora. – *SNL* 145 (189), 21.12.1926, lk 2.
- Pokazatel'naja 1929 = Pokazatel'naia gazovaia ataka. – *SNL* 101 (578), 10.09.1929, lk 3.
- Pokušenije 1928 = Pokusheniie na ubiistvo. – *NL* 25, 27.03.1928, lk 4.
- Politseiskije 1929 = Politseiskiie protokoly. – *SNL* 22 (499), 23.02.1929, lk 3.
- Pol'skije 1926 = Pol'skiie gosti v Narve. – *SNL* 22 (66), 27.02.1926, lk 3.
- Poranenije 1925 = Poraneniie vystrelom. – *NL* 17 (123), 10.02.1925, lk 2.
- Porjadok 1923 = Poriadok dnia sbora v pol'zu invalidov. – *NL* 7, 5.05.1923, lk 1.

- Porjadok 1926 = Poriadok prazdnovaniia v Narve 8-i godovshchiny Estonskoi Respubliki. – *SNL* 21 (65), 23.02.1926, lk 1.
- Po samõm 1924 = Po samym deshiovym tsenam. – *BNL* 75, 14.10.1924, lk 4.
- Poseštšeniye 1929 = Poseshcheniie latviiskim ministrom Narvy. – *SNL* 25 (502), 2.03.1929, lk 2.
- Posledstviya 1927 = Posledstviia iarmarki. – *SNL* 115 (296), 6.10.1927, lk 2.
- Postanovka 1928 = Postanovka bakov. – *SNL* 21 (352), 21.02.1928, lk 2.
- Požarnaja 1928 = Pozharnaia trevoga ot detskoj dudki. – *SNL* 130 (461), 17.11.1928, lk 1.
- Požar 1926 = Pozhar s chelovecheskimi zhertvami. – *SNL* 127 (171), 9.11.1926, lk 2.
- Požertvovavšije 1928 = Pozhertvovavshiie v pol'zu soldata artillerista Apraksina. – *NL* 20, 10.03.1928, lk 4.
- Prazdnovanije 1926a = Prazdnovaniie 24 fevralia. – *SNL* 10 (54), 28.01.1926, lk 2.
- Prazdnovanije 1926b = Prazdnovaniie Dnia nezavisimosti. – *SNL* 19 (63), 18.02.1926, lk 2.
- Prazdnovanije 1926c = Prazdnovaniie Narvoi Dnia osvobozhdeniia ot bol'shevikov. – *SNL* 7 (51), 21.01.1926, lk 2.
- Prazdnovanije 1927a = Prazdnovaniie 9-i godovshchiny samostojatel'nosti. – *SNL* 25 (216), 26.02.1927, lk 3.
- Prazdnovanije 1927b = Prazdnovaniie "Dnia pozharnykh". – *SNL* 105 (286), 13.09.1927, lk 2.
- Prazdnovanije 1929 = Prazdnovaniie 11-oi godovshchiny Respubliki. – *SNL* 23 (500), 26.02.2029, lk 2.
- Pravlenije 1927 = Pravleniie Narvskogo Domovladel'cheskogo Banka. – *SNL* 109 (290), 22.09.1927, lk 4.
- Pravlenije 1928 = Pravleniie Soiuza Shofiorov. – *NL* 4, 14.01.1928, lk 4.
- Predlagaju 1924 = Predlagaju shvedskiie i nemetskiie primusy. – *BNL* 71, 1.10.1924, lk 4.
- Predstaviteli 1925 = Predstaviteli pečati u gor. golovy. – *SNL* 33, 3.12.1925, lk 1.
- Predstaviteli 1929 = Predstaviteli finskoj samozashchity v Narve. – *SNL* 60 (537), 4.06.1929, lk 3.
- Pribyvajet 1927 = Pribyvaet 10 taksomotor. – *SNL* 38 (219), 29.03.1927, lk 2.
- Priezd 1923 = Priezd v Narvu inostrannykh zhurnalistov. – *NL* 25, 7.07.1923, lk 1.
- Priezd 1925 = Priezd glavy gosudarstva v Narvu. – *NL* 87 (193), 22.08.1925, lk 1.
- Priezd 1927 = Priezd Glavy gosudarstva. – *SNL* 83 (264), 23.07.1927, lk 2.
- Priezd 1928a = Priezd inostrannykh zhurnalistov. – *SNL* 70 (401), 30.06.1928, lk 2.
- Priezd 1928b = Priezd shvedskikh ekskursantov. – *SNL* 63 (394), 14.06.1928, lk 2.
- Priezd 1929 = Priezd predsedatelia Gosud. Sobraniia. – *SNL* 88 (565), 10.08.1929, lk 2.
- Prijom 1927 = Priem novobrantsev. – *SNL* 28 (219), 5.03.1927, lk 2.
- Prisvoenije 1928 = Prisvoieniie velosipeda. – *SNL* 53 (384), 19.05.1928, lk 2.
- Prodaža 1927 = Prodazha izdykhaiushchei loshadi. – *SNL* 43 (224), 9.04.1927, lk 3.
- Prodelki 1926 = Prodelki aferistov. – *SNL* 58 (102), 1.06.1926, lk 2.
- Professionalnõje 1927 = Professional'nyie "bezrobotnyie". – *SNL* 103 (284), 8.09.1927, lk 2.
- Programma 1925 = Programma prazdnovaniia sed'moi godovshchiny osnovaniia Estonskoi respubliki – v Narve 24 fevralia 1925 goda. – *NL* 23 (129), 24.02.1925, lk 2.
- Programma 1926 = Programma prazdnovaniia Dnia osvobozhdeniia Narvy ot vragov. – *SNL* 6 (50), 19.01.1926, lk 2.
- Programma 1928 = Programma iubileinykh torzhestv. – *SNL* 22 (353), 25.02.1928, lk 2.
- Programma 1929 = Programma prazdnovaniia "Dnia estonskikh invalidov". – *SNL* 55 (532), 23.05.1929, lk 2.
- Proisšestviya 1925 = Proisshestviia. – *NL* 15 (121), 5.02.1925, lk 1.
- Proizvoditsja 1923 = Proizvoditsia kleimeniie i proverka vesov i mer. – *NL* 9, 12.05.1923, lk 4.

- Proizvodstvo 1927 = Proizvodstvo metallicheskikh venkov "Korona". – *SNL* 33 (214), 17.03.1927, lk 4.
- Protokolõ 1929 = Protokoly na domovladel'tsev. – *SNL* 60 (537), 4.06.1929, lk 2.
- Proverka 1925 = Proverka i pochinka vesov. – *NL* 26 (132), 7.03.1925, lk 4.
- Provodõ 1928 = Provody generala Geintse. – *SNL* 111 (442), 4.10.1928, lk 2.
- Psiho-grafolog 1924 = Psikho-grafolog Nikolai Frantsevich Shubert. – *SNL* 5 (20), 12.01.1924, lk 4.
- Radio-kontsertõ 1928 = Radio-kontserty na ulitse. – *SNL* 97 (428), 1.09.1928, lk 2.
- Raspisanije 1923 = Raspisanie avto-omnibusnogo dvizheniia v gor. Narve. – *NL* 37, 4.08.1923, lk 4.
- Raspredelenije 1928 = Raspredelenie traktirnogo naloga. – *SNL* 132 (463), 22.11.1928, lk 2.
- Razrešeniye 1924 = Razreshenie trgovli. – *BNL* 5, 18.03.1924, lk 1.
- Razrešili 1928 = Razreshili bil'iard. – *SNL* 38 (369), 7.04.1928, lk 2.
- Reform-krovati 1926 = Reform-krovati. – *SNL* 143 (187), 16.12.1926, lk 4.
- Rekord 1927 = Kino "Rekord". – *SNL* 148 (329), 22.12.1927, lk 1.
- Rekord 1929 = Rekord. – *SNL* 5 (428), lk 3.
- Remont 1924 = Remont goroda. – *BNL* 27, 15.05.1924, lk 3.
- Restoran 1926 = Restoran M. N. Ieliseieva. – *SNL* 38 (82), 10.04.1926, lk 4.
- Revizija 1925 = Reviziia podatnogo uchastka. – *SNL* 3, 24.09.1925, lk 2.
- Roždestvenskaja 1926 = Rozhdestveskaia iarmarka. – *SNL* 137 (181), 2.12.1926, lk 1.
- Samoupravstvo 1929 = Samoupravstvo. – *SNL* 104 (581), 17.09.1929, lk 2.
- Sbor 1924 = Sbor v pol'zu invalidov. – *BNL* 56, 9.08.1924, lk 2.
- Seljodotšnõi 1925 = Seliodochnyi rassol na kryshe. – *NL* 103 (209), 17.10.1925, lk 2.
- Semena 1923 = Semena. – *NL* 4, 25.04.1923, lk 4.
- Semena 1924a = Semena. – *BNL* 19, 19.04.1924, lk 4.
- Semena 1924b = Semena. – *BNL* 11, 1.04.1924, lk 4.
- Semennaja 1923 = Semennaia trgovlia. – *NL* 6, 2.05.1923, lk 4.
- Severn. 1928 = Severn. Torgovy Dom. – *SNL* 78 (409), 19.07.1928, lk 4.
- Severnoje 1927 = Severnoie t-vo proizvodstva iagodnykh vin. – *SNL* 44 (225), 12.04.1927, lk 1.
- S Novõm 1929 = S Novym godom. – *SNL* 147 (624), 31.12.1929, lk 3.
- Soveštšanuje 1925 = Soveshchaniie o Dne Laidonera. – *NL* 46 (152), 28.04.1925, lk 2.
- Ssora 1928 = Ssora shofiorov. – *SNL* 125 (456), 6.11.1928, lk 2.
- Staraja 2001 = Staraja apteka. – Smirnova, G. (koost). *Narva. Kul'turno-istoricheskii spravochnik*. Narva: Narvskii muzei, lk 119–120.
- Stareišaja 1926 = Stareishaia v Narve Moskovskaia baranochnaia. – *SNL* 13 (57), 4.02.1926, lk 4.
- Stojanki 1926 = Stojanki avtobusa i avtomobilia. – *SNL* 75 (119), 10.07.1926, lk 2.
- Stolknoveniye 1928 = Stolknovenie avtomobilia s izvozchikom. – *SNL* 65 (396), 19.06.1928, lk 2.
- Storonneje 1929 = Storonnie soobshcheniie. – *SNL* 36 (513), 30.03.1929, lk 2.
- Šapotšnõi 1923 = Shapochnyi magazin I. I. Roigas. – *SNL* 8, 11.12.1923, lk 4.
- Školnoje 1924 = Narvskoie Shkol'noie upravleniie. – *BNL* 12, 3.04.1924, lk 4.
- Školnõi 1929 = Shkol'nyi prazdnik. – *SNL* 57 (534), 28.05.1929, lk 2.
- Štandart 1928 = Shtandart artillerii I diviz. – *SNL* 121 (452), 27.10.1928, lk 2.
- Štõk 1924 = Shtyk. Rysak i kliacha. – *BNL* 4, 15.03.1924, lk 4.
- Švedskije 1928 = Shvedskie turisty-esperantisty. – *SNL* 92 (423), 21.08.1928, lk 3.
- Zaderžaniye 1926 = Zaderzhaniie dvukh vzlomshchikov. – *SNL* 144 (188), 18.12.1926, lk 2.
- Zagadotšnaja 1926 = Zagadochnaia smert'. – *SNL* 11 (55), 30.01.1926, lk 3.
- Zagorelas 1928 = Zagorelas' sazha. – *SNL* 124 (455), 3.11.1928, lk 2.

- Zaitsõ 1928 = "Zaitsy" na avtomobile. – *SNL* 98 (429), 4.09.1928, lk 2.
- Za neostorožnuju 1925 = Za neostorozhnuiu iezdu. – *SNL* 19, 31.10.1925, lk 2.
- Zasedanije 1923a = Zasedaniie Gor. Dumy. – *NL* 14, 30.05.1923, lk 1.
- Zasedanije 1923b = Zasedaniie gor. Dumy. – *NL* 72, 25.10.1923, lk 1.
- Zasedanije 1924a = Zasedaniie Narvskoi Gorodskoi Dumy. – *BNL* 5, 18.03.1924, lk 1.
- Zasedanije 1924b = Zasedaniie Hariduskogu v Narve. – *BNL* 30, 22.05.1924, lk 3.
- Zasedanije 1925a = Zasedaniie Narvskoi Gorodskoi dumy. – *NL* 13 (119), 31.01.1925, lk 2.
- Zasedanije 1925b = Zasedaniie gor. Dumy. – *NL* 58 (164), 30.05.1925, lk 2.
- Zasedanije 1925c = Zasedaniie gor. Dumy. – *NL* 65 (171), 20.06.1925, lk 2.
- Zasedanije 1925d = Zasedaniie hoziaistvennoi komissii. – *SNL* 30, 26.11.1925, lk 3.
- Zasedanije 1926 = Zasedaniie Gorodskoi Dumy. – *SNL* 131 (175), 18.11.1926, lk 1.
- Zasedanije 1927a = Zasedaniie gor. dumy. – *SNL* 45 (226), 16.04.1927, lk 4.
- Zasedanije 1927b = Zasedaniie Gorodskoi Dumy. – *SNL* 58 (239), 19.05.1927, lk 3.
- Zasedanije 1928 = Zasedaniie Gorodskoi Dumy. – *SNL* 69 (400), 28.06.1928, lk 2.
- Zasedanije 1929 = Zasedaniie Konventa Prosveshcheniia. – *SNL* 33 (510), 21.03.1929, lk 3.
- Zlokļjutšeniya 1929 = Zlokliucheniiia shofiora taksi nr 27. – *SNL* 99 (576), 5.09.1929, lk 2.
- Z.P. 1925 = Briuho Narvy. – *SNL* 26, 17.11.1925, lk 4.
- Žertva 1928 = Zhertva sobstvennogo legkomysliia. – *SNL* 120 (451), 25.10.1928, lk 2.
- Žuk 1927 = Zhuk. Zloby dnia. – *SNL* 25 (216), 26.02.1927, lk 3.
- Žuk 1928 = Zhuk. Zloby dnia. – *SNL* 100 (431), 8.09.1928, lk 3.
- Takso-avtomobili 1927 = Takso-avtomobili. – *SNL* 94 (275), 18.08.1927, lk 4.
- Tapskaja 1925 = Tapskaia kolbasnaia L. Tubbi. – *SNL* 40, 19.12.1925, lk 5.
- Teder 1929 = Teder, P. Taksi №57. – *SNL* 34 (511), 23.03.1929, lk 4.
- Termometr 1927 = Termometr. – *SNL* 5 (196), 11.01.1927, lk 2.
- Torgovlja 1923a = Torgovlia i baranoch. pekarnia I. F. Kuznetsova. – *NL* 64, 6.10.1923, lk 4.
- Torgovlja 1923b = Torgovlia. – *NL* 27, 12.07.1923, lk 4.
- Torgovõi 1923 = Torgovyi dom Aktsionernogo obshchestva Anton Geil'man. – *NL* 7, 5.05.1923, lk 4.
- Torgovõi 1927 = Torgovyi putevoditel' po Narve. – *SNL* 71 (252), 25.06.1927, lk 3.
- Toržestvo 1928 = Torzhestvo vrucheniiia znamion. Glava gosudarstva v Narve. – *SNL* 121 (452), 27.10.1928, lk 2.
- Trevoga 1927 = Trevoga garnizonu. – *SNL* 146 (327), 17.12.1927, lk 2.
- Tsur-Mülen, F. A. 1929 = Doktor med. F. A. Tsur-Miulen. – *SNL* 147 (624), 31.12.1929, lk 4.
- Tšasõ 1928 = Chasy-nevidimka. – *SNL* 146 (477), 29.12.1928, lk 2.
- Tšikin 1923 = Iv. Iv. Chikin. – *NL* 60, 27.09.1923, lk 4.
- Tšislo 1927 = Chislo torgovtsev na Petrovskom rynke. – *SNL* 50 (231), 30.04.1927, lk 2.
- Tšugunnoje 1927 = Chugunnoie lit'io. – *SNL* 141 (322), 6.12.1927, lk 4.
- Tuhlaja 1929 = Tukhlaia ryba. – *SNL* 55 (532), 23.05.1929, lk 3.
- Ukrali 1929 = Ukrali brauning. – *SNL* 80 (557), 23.07.1929, lk 3.
- U russkikh 1929 = U russkikh skautov. – *SNL* 45 (522), 25.04.1929, lk 3.
- Utšeniki 1929 = Ucheniki k portnomu. – *SNL* 20 (497), 16.02.1929, lk 4.
- Valkskii 1923 = Valkskii pivnoi sklad. – *SNL* 13, 22.12.1923, lk 4.
- Vasiljev i Ko 1925 = P. V. Vasil'ev i Ko. Miasnyie torgovli. – *SNL* 42, 24.12.1925, lk 4.
- Vesjolõi 1928 = Vesiolyki kokhtelets. – *SNL* 68 (399), 26.06.1928, lk 2.
- Vesennii 1927 = Vesennii prazdnik skautov. – *SNL* 56 (237), 14.05.1927, lk 2.

- V Johimstale 1929 = V Iokhimstale budet voda. – *SNL* 32 (509), 19.03.1929, lk 2.
- Vladeltsam 1925 = Vladel'tsam nedvizimykhn imushchestv v Narve soobshcheniie. – *NL* 75 (181), 18.07.1925, lk 4.
- Vnov 1923 = Vnov' otkrytaia tabachnaia i kolonial. torgovlia. – *NL* 60, 27.09.1923, lk 4.
- Vnov 1925 = Vnov' otkryti sklad piva Valkskogo AO. – *SNL* 40, 19.12.1925, lk 1.
- Volgin 1924 = Volgin, Vasilii. Istoricheskii ocherk gor. Narvy. – *BNL* 40, 21.06.1924, lk 3–4.
- Voskresnõje 1928 = Voskresnyie kontserty. – *SNL* 116 (447), 16.10.1928, lk 2.
- Vozzvanije 1926 = Vozzvaniie uchrezhdeniiam, torgovym i promyshlennym predpriiatiiam. – *SNL* 5 (49), 16.01.1926, lk 2.
- V pamjat 1927 = V pamiat' pavshikh v Osvoboditel'nuiu voinu. – *SNL* 3 (194), 6.01.1927, lk 2.
- V restorane 1924 = V restorane u Petrovskogo rynka. – *BNL* 92, 22.11.1924, lk 3.
- V pjanom 1928 = V p'ianom ugare. – *SNL* 76 (407), 14.07.1928, lk 2.
- Vzлом 1929a = Vzлом kassy telefonnogo apparata. – *SNL* 55 (532), 23.05.1929, lk 2.
- Vzлом 1929b = Vzлом telefonnoi kassy. – *SNL* 137 (614), 3.11.1929, lk 2.
- Vzломali 1929 = Vzломali troe zamkov. – *SNL* 71 (548), 2.07.1929, lk 2.
- Võborõ 1929 = Vybory prosvetitel'nogo soveta. – *SNL* 25 (502), 2.03.1929, lk 2.
- Võsokije 1926 = Vysokie gosti. – *SNL* 21 (65), 23.02.1926, lk 2.

SUMMARY

The issue of identifying a city centre in a local text: Functions and images of Narva's central squares in the 1920s

OLGA BURDAKOVA

Associate Professor of Russian Language
Narva College of the University of Tartu
Olga.Burdakova@ut.ee

JELENA NÕMM

Lecturer in Russian Culture
Narva College of the University of Tartu
Jelena.Nomm@ut.ee

Keywords: concept of city center, place reputation, urban anthropology, local text, Narva periodicals, Narva history

The article is a logical continuation of the articles (Burdakova & Nõmm 2025a; Burdakova & Nõmm 2025b) published in previous issues of the journal *Mäetagused*. The previously published articles propose an approach to studying residents' perceptions of the city centre based on historical material. Using materials from the Russian-language press of Narva in the 1920s, the articles reconstruct residents' perceptions of Narva's centre: a list of places referred to in newspapers as central is identified, the centre is localized and "geometrized", and the functionality and reputation of Vyshgorodskaja as the city's main street are described.

In the present article, following our previously proposed approach, we reconstruct the functions of two central squares as perceived by city residents in the 1920s – Ratusnaia / Raekoja Square and Petrovskaja / Peetri Square. A comparison of the functions of the squares has revealed that, in addition to their shared role as a leisure center and transport and communications hub, each square had its own key functions that defined its significance in the lives of its residents. For Ratusnaia Square, this was primarily administrative and cultural-educational significance, while for Petrovskaya Square, it was its significance as a shopping centre and a venue for city parades.

Reconstructing the functions of Narva's central places allowed us to answer the question of why the perception by Narva residents in the 1920s of the concept of 'city centre' expanded to include objects that did not belong to the administrative district of Südalinn (in particular, Petrovskaya Square).

Olga Burdakova (PhD) on Tartu Ülikooli Narva kolledži vene keele kaasprofessor, võõrkeelte osakonna juhataja, üle 80 teaduspublikatsiooni autor. Tema uurimisvaldkonnad on linnaantropoloogia, korpuslingvistika, vene keele grammatika, vene keele kui võõrkeele ja vene keele kui emakeele õpetamise meetodika.

Olga Burdakova (PhD) is Associate Professor of Russian Language at Narva College of the University of Tartu, Head of the Department of Foreign Languages, author of more than 80 research publications. Her research interests include urban anthropology, corpus linguistics, Russian grammar, methodology of teaching Russian as a foreign language and Russian as a mother tongue.

Olga.Burdakova@ut.ee

Jelena Nõmm (PhD) on Tartu Ülikooli Narva kolledži vene kultuuri lektor, üle 80 teaduspublikatsiooni autor. Tema uurimisvaldkondade hulka kuuluvad linnaantropoloogia ja Narva lokaalne tekst, korpuslingvistika, vene-eesti kultuurisuhted, 19. sajandi teise poole vene kirjandus ja kultuur, kultuuridevaheline kommunikatsioon ja mitmekultuuriline haridus.

Jelena Nõmm (PhD) is Lecturer in Russian Culture at Narva College of the University of Tartu and the author of over 80 scholarly publications. Among her research areas are urban anthropology and the local text of Narva, corpus linguistics, Russian-Estonian cultural relations, Russian literature and culture of the second half of the 19th century, intercultural communication and multi-cultural education.

Jelena.Nomm@ut.ee